

Sosiaalinen raportointi työkäisten palveluissa Lapissa

Maija Keskimaunu
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Kevät 2023

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Sosiaalinen raportointi työikäisten palveluissa Lapissa”

Tekijä: Maija Keskimäunu

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 66 sivua

Vuosi: 2023

Tiivistelmä:

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli tutkia sosiaalista raportointia osana rakenteellista sosiaalityötä Lapin alueella. Tutkimuksessa vastaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin: millaisia ilmiöitä sosiaalisissa raporteissa nostetaan esille Lapin alueen työikäisten palveluissa ja millaisia ratkaisuehdotuksia ongelmiin raporteissa esitetään. Rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi on aiheena ajankohtainen. Ne ovat olleet aktiivisena kehittämiskohteena viime vuosina Suomessa. Sosiaalihuollon kehittämissuunnitelma edistää rakenteellisen sosiaalityön kehittämistä ja se on kirjattu pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan.

Tarkastelen tutkimuksessani rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin käsitettä. Tutkimukseni aineisto on kerätty ESR-rahoitteisessa Rakenteellinen sosiaalityö Lapissa-hankkeessa aikavälillä 29.3.2021–31.8.2022. Rajasin aineiston työikäisten palveluihin. Rajauksen myötä tutkimukseni sisältää 46 raporttia, joista negatiivisia oli 41, positiivisia 1 ja muu ilmiö 4. Tutkimus oli laadullinen tutkimus ja hyödynsin aineiston analyysimenetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Tuloksista oli havaittavissa asiakkaisiin, yhteistyötahoihin sekä sosiaalityön omaan organisaatioon liittyvät ilmiöt tai ongelmat. Sosiaalisia raportteja oli laadittu isoimpina ryhminä asunnottomuuteen ja asumisen palveluihin liittyviä raportteja ja mielenterveys- ja päihdepalveluiden toteuttamiseen liittyviä raportteja. Lisäksi raportteja oli laadittu monialaisen yhteistyön toteuttamiseen liittyen sekä sosiaalityön työikäisten palveluiden työikäisyyteen liittyvistä epäkohdista. Ratkaisuehdotuksina tuotiin esille yleisesti ottaen resurssien lisäämistä.

Rakenteellisen sosiaalityön avulla kerättyä tietoa voitaisiin käyttää tehokkaammin hyvinvointialueilla ja tiedolla johtamisessa. Sosiaalinen raportointi on yksi tapa toteuttaa rakenteellista sosiaalityötä. Raportoinnin tarkoituksena on saada tietoa ja viedä asioita eteenpäin toiminnan ja palveluiden kehittämiseksi. Tutkimus tuo esille sen, että rakenteellisen sosiaalityön tekemisessä ja sosiaalisen raportoinnin käyttämisessä arkityössä on vielä kehitettävää.

Avainsanat: rakenteellinen sosiaalityö, sosiaalinen raportointi, laadullinen tutkimus, aineistolähtöinen sisällönanalyysi

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
2 SOSIAALINEN RAPORTOINTI OSANA RAKENTEELLISTA SOSIAALITYÖTÄ...	7
2.1 Rakenteellinen sosiaalityö	7
2.2 Sosiaalinen raportointi	18
3 TUTKIMUKSEN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	22
3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	22
3.2 Aineiston kuvaus.....	22
3.3 Aineiston analysointi	27
3.4 Tutkimuseettiset kysymykset.....	31
4 SOSIAALISET RAPORTIT TYÖIKÄISTEN PALVELUISSA LAPISSA.....	34
4.1 Asunnottomuus ja asumisen palveluihin liittyvät raportit	34
4.2 Mielenterveys- ja päihdepalveluiden toteuttamiseen liittyvät raportit	38
4.3 Monialaisen yhteistyön toteuttamiseen liittyvät raportit	43
4.4 Työikäisten palveluiden työkäytäntöihin liittyvät raportit.....	49
5 POHDINTA.....	52
LÄHTEET	58

1 JOHDANTO

Modernin sosiaalityön yhtenä tehtävänä on tiedon tuottaminen ihmisten hyvinvointia määrittävistä yhteiskunnallisista ilmiöistä ja epäkohdista (Hämäläinen 2014, 83). Sosiaalialan ammattilaisilla on vahva sosiaalisten ongelmien yhteiskunnallinen asiantuntijuus. He saavat työssään tietoa eriarvoisuustekijöistä, työttömyydestä, maahanmuutosta, asunto-oloista, päihteistä, mielenterveydestä, huono-osaisuudesta, köyhyydestä, väkivallasta, rikollisuudesta, turvattomuudesta ja monista muista yhteiskunnallisista asioista. Sosiaalityö on näiden ongelmien kanssa tehtävää asiantuntijatyötä ja sosiaalityön voi katsoa olevan näköalapaikalla sosiaalisten kysymysten suhteen. Tätä tietoa tarvitaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kehittämisessä ja laajemmin yhteiskunnassa ja tärkeää olisikin saada myös muut toimijat yhteiskunnassa näkemään näitä asioita ja vaikuttamaan ihmisten sosiaaliseen hyvinvointiin ja ongelmien poistamiseen. (Juhila 2018, 247; Pohjola 2011, 215.)

Anneli Pohjolan (2014, 19) mukaan rakenteellisen sosiaalityön tarve nousee esiin heikommassa asemassa tai vähemmistöryhmien kanssa työskennellessä. Sosiaalityö muutostyönä pyrkii ihmisoikeuksien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuteen toteutumiseen sekä ihmisten osallisuuteen ja valtaistumiseen (mt., 19). Yhteiskunnassa esiintyvien uusien tai muotoaan muuttavien sosiaalisten ongelmien parissa työskentelyyn ei yksilökohtainen auttamistyö riitä. Yhteiskunnan muuttuessa yhä monimutkaisemmaksi ja ongelmat aikaisempaa vaikeammaksi jäsentää, rakenteellisen sosiaalityön tarve tulee entistä selkeämmin esiin. (Pohjola 2011, 221–222). Rakenteellinen sosiaalityö on ollut esillä runsaasti sen jälkeen, kun se tuli osaksi sosiaalihuoltolakia (Kivipelto 2021, 2). Se tuo esille sosiaalihuollon asiakkaiden ongelmia, tarpeita sekä vahvuuksia ja niiden suhteita yhteisöön ja yhteiskuntaan (Juurikkala 2022, 21).

Rakenteellinen sosiaalityö käytännössä on järjestelmällistä tiedon keräämistä kunnan (1.1.2023 alkaen hyvinvointialueiden) sosiaalisista ilmiöistä. Asiakastyöstä saatava tieto ja kokemukset välitetään osaksi päätöksentekoa. Rakenteellinen sosiaalityö on ennakoivaa, kehittävää ja visioivaa toimintaa, jonka avulla etsitään uusia ja tehokkaita toimintatapoja ja sen tavoitteena on ennaltaehkäistä sosiaalisia ongelmia havainnoimalla ja analysoimalla ilmiöitä sekä kehittämällä toimintatapoja, joilla on vaikutus ihmisten sosiaaliseen hyvinvointiin. Sen

avulla voidaan tunnistaa tekijöitä, jonka vuoksi ihmiset joutuvat turvautumaan erityispalveluihin tai heistä tulee sosiaalityön pitkäaikaisia asiakkaita. (Sosiaali- ja terveysministeriö.)

Rakenteellisen sosiaalityön menetelmä sosiaalinen raportointi tuo näkyväksi tietoa sosiaalisesta hyvinvoinnista sekä sosiaalista ongelmista. Tietoa välitetään esimerkiksi päättävälle taholle, kunnan asukkaille ja poliitikoille ja tietoa hyödynnetään palveluiden kehittämisessä. Tiedon ja ilmiöiden esille tuominen herättää keskustelua ja mahdollistaa asioiden muuttamisen, eikä tieto jää pelkästään työntekijöiden kahvipöytäkeskusteluihin tai tiimipalaveriin. (Lyly 2016, 3; Vesa, Santalahti, Nieminen & Nikunlaakso 2020, 4.)

Rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi on aiheena ajankohtainen. Ne ovat olleet aktiivisena kehittämiskohteenä viime vuosina Suomessa. Sosiaalihuollon kehittämisohjelma edistää rakenteellisen sosiaalityön kehittämistä ja se on kirjattu pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan. Ohjelman tavoitteena on tutkimusperustaisen sosiaalihuollon vahvistaminen. Kehittämisohjelmassa tehdään muun muassa rakenteellisen sosiaalityön määrittelyä ja nykytilan kartoitusta sekä kartoitetaan rakenteellista sosiaalityötä mahdollistavat tietojärjestelmät ja sovellukset sekä järjestetään työpajatyöskentelyä, jonka aiheena on rakenteellinen sosiaalityö tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskuksissa. (Partanen, Leinonen & Lindh 2022, 11; Valtioneuvosto 2019, 157; Kivipelto 2021, 2.) Sosiaali- ja terveysalan uudistuksen myötä aloittavat hyvinvointialueet ovat rakenteellisen sosiaalityön näytön paikkoja (Kokkonen, Liukko, Muurinen & Santalahti 2022, 159).

Pro gradu -tutkielmani aiheena on sosiaalinen raportointi osana rakenteellista sosiaalityötä Lapin alueella. Rakenteellinen sosiaalityö Lapissa-hankkeen myötä sosiaalinen raportointi -menetelmän käyttäminen aloitettiin keväällä 2021. Työskentelen Rovaniemellä perheiden ja työikäisten palvelussa aikuissosiaalityössä, jossa rakenteellista sosiaalityötä sekä sosiaalista raportointia on tuotu esille enemmän kyseisen hankkeen myötä. Työikäisten parissa tehtävän sosiaalityön keskeisiä ilmiöitä ovat esimerkiksi taloudelliset vaikeudet, työttömyys, asunnottomuus ja mielenterveys- ja päihdeongelmat (Jokinen & Juhila 2008, 9). Tutkin Lapin alueella työikäisten palveluissa tehtyjä sosiaalisia raportteja ja millaisia ilmiöitä raporteista ilmenee. Lisäksi tutkin, millaisia ratkaisuja ja kehittämistoimia raporteissa on ehdotettu ongelmien ratkaisemiseksi. Tutkimuskysymykseni on: *millaisia ilmiöitä sosiaalisissa raporteissa nostetaan esille Lapin alueen työikäisten palveluissa ja millaisia ratkaisuehdotuksia ongelmiin raporteissa esitetään.*

Tutkielmani koostuu viidestä luvusta. Johdannon jälkeen tarkastelen luvussa kaksi rakenteelliseen sosiaalityöhön ja sosiaaliseen raportointiin liittyvää kirjallisuutta sekä tutkimuksia. Ensin käsittelen rakenteellista sosiaalityötä yleisesti ja sitten sosiaalisen raportoinnin menetelmää osana rakenteellista sosiaalityötä. Koska rajasin tutkimusaineistoani työikäisten palveluihin, käsittelen lyhyesti myös työikäisten sosiaalityötä. Luvussa kolme käsittelen tutkimuksen metodologiaa. Luvun alussa esitän tutkimustehtävän ja tutkimuskysymykset, kuvaan aineiston ja käsittelen analyysiprosessin ja lopuksi käyn läpi tutkimuksen eettisyyteen liittyviä asioita. Luvussa neljä käsittelen tutkimustulokset ja luku viisi sisältää tutkimuksen johtopäätökset sekä pohdinnan. Tarkastelen siinä tutkimustuloksien suhdetta aikaisempiin tutkimuksiin ja rakenteellisesta sosiaalityöstä käytyyn keskusteluun. Lisäksi pohdin rakenteellisen sosiaalityön tulevaisuuden näkymiä ja mahdollisia kehittämistarpeita ja jatkotutkimuksen aiheita.

2 SOSIAALINEN RAPORTOINTI OSANA RAKENTEELLISTA SOSIAALITYÖTÄ

2.1 Rakenteellinen sosiaalityö

Aikuisten parissa tehtävää sosiaalityötä on tehty niin kauan kuin auttamis- ja sosiaalityötäkin on tehty. 2000-luvulla sosiaalipalveluja kehitettiin elämänkaarimallin mukaisesti, jolloin aikuissosiaalityö määrittyi selkeämmin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on jäsentänyt aikuissosiaalityötä osana laajempaa työikäisten palveluiden kokonaisuutta. Aikuisten parissa tehtävä sosiaalityö keskittyy aikuisväestön kysymyksiin ja toimintojen ja toimijoiden kirjo on laaja. Asiakkaiden haasteena voivat olla taloudelliset vaikeudet, päihteiden käyttö, työttömyys, asunnottomuus ja mielenterveysongelmat. Aikuissosiaalityöllä onkin tärkeä rooli tunnistaa erityistä tukea tarvitsevat asiakkaat. Sosiaalityön tavoitteena on auttaa ihmisiä löytämään oma paikkansa yhteiskunnassa ja erityisen tärkeää onkin varmistaa asiakasohjausta ja palveluketjuja paljon palveluita tarvitseville sekä erityisen tuen tarpeessa oleville. Työtä ohjaa erityisesti sosiaalihuoltolaki, mutta myös useat erityislait, jotka säätelevät sosiaalipalveluiden järjestämistä ja jotka vaikuttavat aikuissosiaalityön kokonaisuuteen. (Jokinen & Juhila 2008, 7; Paavola, Rautajoki & Pohjola 2019, 85–86; Karjalainen, Metteri & Strömberg-Jakka 2019, 18, 24.)

Sosiaalityöllä on tärkeä rooli osallisuuden edistäjänä, elämän sujuvuuden ja yhteiskunnan sosiaalisen eheyden turvaamisessa työikäisten ja työelämän ulkopuolella olevien ihmisten parissa. Sosiaali- ja terveysministeriö asettikin työryhmän kirkastamaan aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuuden kuvaa, valmistelemaan toimenpide-ehdotukset liittyen työhön yhteiskunnassa, yhteisöissä sekä yksilöiden kohdalla. Sosiaalityön tulee kehittää systematisoituja ja vaikuttavia työmenetelmiä tukeakseen asiakkaita elämäntilanelähtöisesti. Osaamista tulee kehittää laaja-alaisissa kokonaisuuksissa kuten rakenteellinen sosiaalityö ja rakenteellisen sosiaalityön vakiinnuttaminen jatkuvasti käytössä olevaksi toiminnaksi on tärkeää. (Karjalainen ym. 2019, 5, 29.)

Keijo Piirainen (2022, 32) tuo esille, ettei rakenteellisen sosiaalityön yhteiskuntakriittiselle ja radikaalille ideologialle ole ollut tarvetta, koska Suomen tilanne hyvinvointivaltiona on ollut vakaa toisen maailmansodan jälkeen. Taloudellinen kasvu, työvoiman uusintaminen, poliittisten ristiriitojen lieventäminen, sosiaalisten erojen tasoittaminen ja ihmisten arjen

normalisoiminen ja normittaminen on ollut hyvinvointivaltion tehtävänä. Yleisesti toisen maailmansodan jälkeisillä hyvinvointivaltioilla oli modernin yhteiskunnan kehityksen paradigma, jonka puitteisiin ei sopinut rakenteellisen sosiaalityön kriittiset ajatukset sosiaalisten ongelmien juurisyistä, yhteiskunnallisen muutoksen tarpeista tai kehittämisen keinoista. Suomalaisessa yhteiskunnassa sosiaalityöllä on ollut pieni osa kokonaisuudessa ja kehityksessä, eikä sosiaalityötä ole pidetty erityisenä muutosvoimana. Rakenteellinen sosiaalityö on ollut lähinnä hyvinvointivaltion puolustamista ja paikallista kehittämistä. Piiraisen mukaan yhteiskunnan toimiessa hyvin, on sosiaalihuollon ja sosiaalipalveluiden asiakkaiden kanssa työskennellessä vaikea perustella käsitteitä kuten sorto, väärä tietoisuus tai asiakkaiden uhriksi leimaaminen. (mt., 32.)

Rakenteellinen sosiaalityö on vaikuttamistyötä, jonka tavoitteena on laajempien yhteiskunnallisten rakenteiden, järjestelmien ja olosuhteiden muuttaminen ihmisten hyvinvointia tukemaan. Sosiaalityön tavoitteena käytännön toiminnassa on sekä asiakkaaksi tulevien yksilöiden, perheiden ja ryhmien auttaminen ja tukeminen että yhteiskunnalliseen ajatteluun, palveluihin ja päätöksentekoon vaikuttaminen. Näille on yhteistä sosiaalityön perustehtävänä oleva muutostyö hyvinvoinnin parantaminen sosiaaliin tilanteisiin tai olosuhteisiin vaikuttamalla joko asiakaskohtaisena - tai yhteiskunnallisena työnä. Lisäksi näitä yhdistää sosiaalityön ydin, valtaistaminen (empowerment), jonka keskiössä on heikompiensaisten elämäntilanteiden ja aseman parantaminen heidän toimintaansa tukien. Asiakkaiden auttaminen tarvitsee onnistuakseen yhteiskunnallista muutostyötä, joka saa tietonsa ja voimansa asiakastyön tuottamasta elämäntilanteiden tuntemuksesta. Se vaatii myös kriittisyyttä suhteessa vallitseviin olosuhteisiin. Yksilöön suuntaava asiakastyö ei yksin ole sosiaalisesti kestävää vaan se tarvitsee tueksi ehkäisevän ja rakenteellisen työn vahvistamista yhteiskunnallisten ongelmien ja niiden edellyttämien palveluiden ennakoimiseksi. Käytännössä sosiaalityössä onkin tärkeä tehdä yhtä aikaa sekä yksilötyötä, että rakenteellista työtä. (Pohjola 2014, 17, 26; Pohjola 2011, 207–20; Heinonen 2014, 53; Juhila 2018, 245; Pohjola, Laitinen & Sepänen 2014, 284.)

Koska sosiaalityö on osa yhteiskunnallista toimintaa ja yhteiskunnan reunaehdot muovaavat työn rakentumista, rakenteet kuuluvat sosiaalityöhön vahvasti. Sosiaalityön voidaan katsoa olevan yksilön ja yhteiskunnan välissä, mutta samalla se kohtaa ongelmallisen kysymyksen yksilöllisen ja yhteiskunnallisen suhteista, joita voi tarkastella eri ideologioiden, teorioiden ja orientaatioiden lähtökohdista yksilöllisten ja yhteiskuntaan kietoutuneiden tulkintojen

avulla. (Pohjola 2014, 18.) Sosiaalityön tehtävänä on tuoda esiin sosiaalisten ongelmien taustalla olevia rakenteellisia epäkohtia, joiden ratkaiseminen edistää yksilön sekä koko yhteiskunnan hyvinvointia (Perttula 2021, 96).

Suomalaisessa sosiaalityössä erilaiset painotukset näyttävät vaihtelevan ajanjaksoina, jotka heijastavat ajankohdan yhteiskunnallista tilannetta ja ajattelua (Pohjola 2015, 18). Vaikka rakenteellisen sosiaalityön määritelmä muuttuu esimerkiksi eri aikakausina tai kulttuuristen erojen myötä, pysyy fokus sosiaalityössä ajasta ja paikasta riippumatta ihmisestä tilanteeseen ja elinympäristönsään, osana monimutkaisia rakenteita. Rakenteellisen sosiaalityön tehtävä on vaikuttaa yhteiskunnallisiin, ideologisiin, poliittisiin sekä järjestelmien suhteisiin elämäntilanteiden ja elinolosuhteiden parantamiseksi hyvinvointia tukien. Tavoitteena on vahvistaa yhdenvertaisuuden, oikeudenmukaisuuden, osallisuuden ja yhteisöihin ja yhteiskuntaan kiinnittymisen mahdollisuuksia. (Pohjola 2014, 33.)

Rakenteellinen sosiaalityö on koettu kiinnostavana, mutta myös haastavana vuosien saatossa ja se on saanut osakseen myös kritiikkiä. Välillä rakenteellisesta sosiaalityöstä on kiinnostuttu, mutta välillä on etsitty toisenlaisia ymmärryksiä ja käsitteitä. Rakenteellisen sosiaalityön käsite on jakanut sosiaalityötä tekevien mielipiteitä rakenteellisen sosiaalityön puolesta puhumisesta ja kehittämisen kieltämisestä tai vastustamisesta. (Pohjola 2014, 16, 23.) Rakenteiden ymmärtäminen on aiheuttanut mahdollisesti haasteita rakenteellisen sosiaalityön kehittymiselle, koska rakenteilla ei ole yksiselitteistä näkemystä. (Pohjola ym. 2014, 283.) On myös puhuttu sosiaalityöntekijöiden hiljaisuuden kulttuurista. Tällä tarkoitetaan sitä, etteivät sosiaalityöntekijät tuo esiin tietämystään tai asiantuntijuuttaan vaikuttaakseen esimerkiksi asiakkaiden elinoloihin. (Närhi 2003, 57; Tiitinen 2019, 16; Sirkka 2014, 130.)

Rakenteellista sosiaalityötä katsotaan olleen jo sosiaalityön alkuvaiheessa. 1900-luvun alussa Jane Addams nosti esiin sosiaalisia epäkohtia ja kehitti yhteisöllisiä auttamisen rakenteita. Myös toinen sosiaalityön keskeinen rakentaja Mary Richmond edellytti tiedon välittämistä asiakastyössä havaituista epäkohdista päätöksentekijöille, kuten sosiaalisessa raportoinnissa tehdään. 1930-luvun alussa Frankfurtissa teoreetikot tutkivat prosesseja, joiden mukaan ihmiset tulisivat tietoisiksi epäoikeudenmukaisista rakenteista ja muuttaisivat niitä. Radikaalit ja rakenteelliset teoriat kehittyivät ympäri maailmaa lähes samanaikaisesti niin Kanadassa, USA:ssa, Iso-Britanniassa kuin Australiassakin 1960- ja 1980-luvulla.

Varsinaisesti rakenteellisen sosiaalityön käsitettä on käytetty 1970-luvulta alkaen. (Pohjola 2011, 209; Pohjola 2014, 23; Murray & Hick 2013, 110–111.)

Käsitteellisesti rakenteellinen sosiaalityö kehittyi kuitenkin osana laajempaa radikaalin sosiaalityön liikettä, jossa on myös kriittisen sosiaalityön ja oikeudenmukaisuuden teoriapohjaa. Teoreettisesti rakenteellinen sosiaalityö voidaan nähdä osana kriittistä ja progressiivista sosiaalityötä, joka huomioi yhteiskunnan epätasa-arvoiset suhteet sekä sosiaalis-taloudelliset ja poliittiset ulottuvuudet. (Pohjola 2011, 209; Pohjola 2014, 22; Matthies & Närhi 2014, 90, Heinonen 2014, 40.) Kriittisen teorian mukaan sosiaaliset ongelmat syntyvät enemmän yhteiskunnan rakenteiden ja kulttuuristen oletusten vuoksi, kuin yksilöllisten tekijöiden vuoksi. Tämän vuoksi tulisikin tehdä muutoksia rakenteisiin. (Payne 2014, 319.) Lisäksi rakenteellisen, kriittisen, radikaalin, feministisen sekä sorron vastaisen sosiaalityön teorioista on löydettävissä moraalinen ulottuvuus. Rakenteellisen ja radikaalin teorian taustalla on ajatus siitä, että sosiaaliset ongelmat johtuvat hyvinvoinnin ja vallan jakautumisesta epätasa-arvoisesti ja se vaatii muutosta. (Pohjola 2014, 22–23.)

Bob Mullaly ja Marilyn Dupré (2019, 2–5) tuovat kirjassa esille konventionaalisen, perinteikkään sosiaalityön sekä progressiivisen, kriittisen sosiaalityön. Konventionaalinen sosiaalityö tunnistaa sosiaaliset ongelmat ja niiden olemassaolon, mutta näkee ne yksilön ongelmana. Käytännössä konventionaalinen sosiaalityö puolustaa, vahvistaa ja ylläpitää yhteiskunnallisia instituutiota, järjestystä sekä vallitsevia rakenteita ja sen voi katsoa olevan yksilöön kohdistuvaa sosiaalityötä. Progressiivisen sosiaalityön mukaan hyvinvointi ja valta jakautuvat epätasa-arvoisesti yhteiskunnassa eri ihmisryhmien kesken, eikä näin ollen yksilöitä auttavalla konventionaalisella sosiaalityöllä ole riittävää vaikutusta yhteiskunnassa ilmeneviin sosiaalsiin ongelmiin. (mt., 2–5.)

Keskustelu rakenteellisesta sosiaalityöstä on ollut kansainvälisesti vilkkaampaa kuin Suomessa. Hyvinvointivaltion rakentamisen kaudella 1980-luvulla rakenteellinen sosiaalityö tuli näkyvämmäksi Suomessa, vaikkakin keskustelua siitä on sosiaalityön taustalla ollut pidempäänkin, jopa 1960-luvulla. 1980-luvulla rakenteellista sosiaalityötä toi esille muun muassa Armas Nieminen, Jorma Sipilä sekä Matti Heikkilä. Nieminen saattaakin olla ensimmäisiä rakenteellisen sosiaalityön termin käyttäjiä Suomessa. Kritiikki yksilökohtaista sosiaalityötä kohtaan kasvoi ja rakenteelliselle sosiaalityölle nähtiin tarvetta. Yksilökohtaisella sosiaalityöllä ei katsottu puuttuvan riittävästi ongelmien yhteiskunnallisiin syihin ja

perustoihin, vaan sen katsottiin olevan yhteiskunnan ongelmien paikkailua. Rakenteellinen sosiaalityö nähtiin ennalta ehkäisevänä työnä, jolla pyrittiin vaikuttamaan yhteiskunta- ja yhteisötason rakenteellisiin epäkohtiin. Aulikki Kanaojan mukaan rakenteelliseen työskentelyyn kuului vuorovaikutus ihmisten kanssa. (Heinonen 2014, 40; Pohjola 2014, 29; Matties & Närhi 2014, 90.)

Sosiaalityö haluttiin nähdä enemmän yhteiskunnallisen vaikuttajan roolissa. Sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutta ja tietämystä kuntien ja kaupunkien kehittämisessä ja sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa ja ehkäisemisessä haluttiin hyödyntää. 1984 rakenteellisen sosiaalityön käsitettä jäsennettiin laajemmin ja vuotta myöhemmin sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi Rakenteellinen sosiaalityö-työryhmämuistion. Muistiossa rakenteellisen sosiaalityön katsotaan muodostuvan kolmesta osatekijästä: asiantuntijaroolista, vaikuttamistoiminnasta sekä kunnallisesta sosiaalipolitiikasta. Paavo Viirikorpi on vuonna 1990 tuonut esille rakenteellisen sosiaalityön eri näkökulmia ja suhtautunut niihin osin kriittisesti. (Pohjola 2011, 209–211; Heinonen 2014, 40; Satka, Pohjola & Rajavaara 2003, 16.)

Vuonna 1982 sosiaalihuoltolakiin 13§ kunnille säädettiin velvoite toimia sosiaalisten olojen kehittämiseksi sekä sosiaalisten epäkohtien poistamiseksi. Sen tehtävänä oli perehtyä ja seurata asukkaiden elinoloja, tuoda esille ja puolustaa sosiaalisia näkökulmia kunnan eri toiminnoissa sekä aktivoida asukkaita elinolojen kehittämisessä. Vastaavanlaisia säännöksiä tuli myös erityislakeihin, kuten päihdehuoltolakiin ja lastensuojelulakiin. Säännöksille ei kuitenkaan määritelty vastuutahoja tai -työntekijöitä, joten tavoitteet eivät ole toteutuneet lakien mukaisesti. Lisäksi lama ja uusliberalistinen, talouden ensisijaisuutta ja yksilönäkökulmaa painottava ideologia vaikuttivat siihen, ettei rakenteellinen sosiaalityö ehtinyt nousta käytännöksi yhteiskunnallisen vallitsevan ajattelun muuttuessa. (Pohjola 2011, 212.)

Sosiaalityön näkyväksi tuominen katsottiin tärkeänä ja uusi sääntely vastasi tähän. Sosiaalihuollon toteutuksen kannalta sosiaalihuoltolain uudistus vuonna 2015 merkitsi huomattavaa rakenteellista muutosta, jossa muun muassa tavoiteltiin parempaa yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden toimialojen kesken. Tavoitteena oli, että sosiaalihuolto nähtäisiin sosiaalisena investointina varhaista tukea järjestettäessä sekä keinona ongelmien kasautumisen ja monimutkaistumisen ehkäisyssä. Lisäksi sosiaalihuollon tehtävää hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä tarkennettiin. Rakenteellinen sosiaalityö oli osa tätä kokonaisuutta ja

sillä pyrittiin sosiaalipalvelujen ja sosiaalihuollon toiminnan vaikuttavuuden parantamiseen. (Juurikkala 2022, 21–22; Piirainen 2022, 33.)

Rakenteellinen sosiaalityö haluttiin tuoda laissa esiin omana terminä, koska haluttiin korostaa sosiaalihuollon yhteiskunnallista merkitystä. Lain tavoitteena oli, että rakenteellista sosiaalityötä hyödynnettäisiin aikaisempaa enemmän sosiaalisten ongelmien korjaamiseen ja ehkäisemiseen. (Juurikkala 2022, 21.) Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) 7§ rakenteellisella sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittymistä sekä sosiaalihuollon asiantuntemuksen hyödyntämistä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Lain mukaan rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu sosiaalihuollon asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottaminen asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä tarpeisiin vastaavien sosiaalipalvelujen ja muun sosiaalihuollon vaikutuksista; tavoitteelliset toimet ja toimenpide-ehdotukset sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä kunnan asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi; sekä sosiaalihuollon asiantuntemuksen tuominen osaksi kunnan muiden toimialojen suunnittelua ja yhteistyö yksityisten palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa paikallista sosiaalityötä sekä muuta palvelu- ja tukivalikoimaa kehittäen. (Sosiaalihuoltolaki 7§.)

Toimeenpanovaiheessa rakenteellinen sosiaalityö ei kuitenkaan saanut erityistä huomiota. Koska sosiaalityöllä ei ole ollut rakenteita, on osa sosiaalityön ja sosiaalihuollon perustetävistä jäänyt epäselväksi eikä sosiaalihuollon osaamista ole voitu hyödyntää lainsäädännön mukaisesti. Rakenteellisen sosiaalityön rooli ja mahdollisuudet ovat nousseet esiin viime aikoina esimerkiksi sote-uudistuksen myötä. (Juurikkala 2022, 23.)

Anneli Pohjola (2011, 215–216) jakaa sosiaalityön rakenteellisia toimintafunktioita neljään alueeseen: tietotyö, strategiatyö, inklusiotyö ja oikeudenmukaisuustyö. Alueet liittyvät toisiinsa, mutta myös muihin sosiaalityön tehtäväalueisiin. Tietotyö on tiedon tuottamista sosiaalisista elinolosuhteista, hyvin- ja pahoinvointikysymyksistä sekä palveluiden kohtaamisesta ja toimivuudesta. Tietoa tarvitaan pienimuotoisena käytännön tutkivasta työstä, alueellisenä ja paikallisena tiedon tuottamisena sekä tieteellisen tutkimuksena. Tietoa tarvitaan monipuolisesti rakenteellisen sosiaalityön tueksi. Tiedon tuottamisen lisäksi olennaista on tiedon jakaminen kansalaisille ja päättäjille. Tiedon jakamisen vaihe korostuu, koska merkittävä osa kansalaisten elämään vaikuttavista rakenteellisista ratkaisuista tehdään sosiaalityön ulkopuolella tapahtuvassa yhteiskunnan päätöksenteossa. (Pohjola 2011, 216.)

Strategiatyö on erityisesti sosiaalisten hyvinvointipalveluiden ja sosiaalityön suunnitelmallista edistämistä, mutta myös yhteiskuntapoliittisiin linjauksiin ja lainsäädäntöön vaikuttamista. Työ edellyttää ennakoivaa ja strategista näkemystä siitä, miten kansalaisten elinolosuhteita ja elämisen hyvinvointia voidaan tukea ja luoda yhdenvertaisia mahdollisuuksia eri väestöryhmille. Käytännössä yhteistyötä tehdään kansalaisten, järjestöjen toisten viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa hyvinvointisuunnitelmien, -ohjelmien ja strategioiden laatimiseksi. Strategiatyö pohjautuu pitkälti tietotyön tuottamaan tietoon. (Pohjola 2011, 216.)

Inklusiotyössä hyödynnetään yhteisöllisyyttä tavoitteellisesti sosiaalisen hyvinvoinnin ja rakenteiden kehittämisessä. Kansalaisten yhteisyys ja osallisuuden edistäminen sekä yhteisöjen mahdollistaman sosiaalisen tuen luomisesta sekä siitä, että kansalaiset hyväksyvätään mukaan yhteiskunnallisten hyvinvointitoimintojen rakentamiseen. Yhteisöjen voi katsoa myös olevan rakenteellisen sosiaalityön väline yhteiskunnallisessa muutostyössä. (Pohjola 2011, 217.)

Sosiaalinen oikeudenmukaisuustyö on hyvinvointityössä ja yhteiskuntapolitiikassa arvokeskustelun ja yhteiskunnallisen moraalien vahvistamista. Se on kaikkea sosiaalityötä yhdistävä eettinen perusta. Koska rakenteellisessa työssä tärkeintä on huomioida ihmisten perus- ja sosiaalisten oikeuksien toteutuminen kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa, palveluissa ja päätöksenteossa, toteutuu se parhaiten yhteiskunnallisen hyvinvointipolitiikan edistämällä. Sosiaalityön tehtävänä on ylläpitää keskustelua oikeus- ja oikeudenmukaisuusperiaatteista yhdessä muiden toimintasektoreiden ja kansalaistoiminnan kanssa. (Pohjola 2011, 217.)

Pohjolan laatiman jaottelun avulla voi hahmottaa rakenteellisen sosiaalityön eri toimijoiden ja tehtävälouottuvuuksien suhteita toisiinsa. Osallisuustyön ja tietotyön asiantuntijuus voidaan nähdä asiakkaan ydinroolina monitoimijaisuuden näkökulmasta. Strategia- ja tietotyön roolit ja asiantuntijuus nähdään sosiaalijohdon ja poliittisten päätösten tekijöiden roolina, kun taas sosiaalityöntekijän asiantuntijuuden tulisi kattaa nämä neljä roolia, mikä puolestaan vaatii tasapainottelua eri roolien välillä. (Närhi, Kokkonen, Rantamäki, Kannasoja & Ruonakangas 2022, 27.)

Sosiaalityöntekijät eivät kuitenkaan yksistään pysty tunnistamaan ja muuttamaan yhteiskunnassa tai palvelujärjestelmässä ilmeneviä epäkohtia. Tärkeää onkin, että myös muut viranomaiset ja poliittiset päättäjät sekä palveluiden käyttäjät osallistuvat tähän. (Rantamäki & Matthies 2022, 51.) Sosiaalityöntekijöiden toteuttamassa rakenteellisessa sosiaalityössä korostuu asiakkaan ja palvelujärjestelmään liittyvä tiedon tuottaminen. Sosiaalityöntekijät nostavat esiin asiakastyössä havaitsemiaan epäkohtia ja välittävät tätä tietoa esihenkilöille ja yhteistyötahoille. Inklusioityö painottuu tietoisuustyöhön sosiaalityöntekijöiden käydessä keskusteluita asiakkaiden kanssa yksilöiden elämäntilanteiden yhteiskunnallisista syistä. Jalkautuvaa yhteistyötä ja kuntalaisia osallistavaa kehittämistyötä tehdään vähän. Strategiatyöhön liittyen sosiaalipoliittinen vaikuttaminen jää vähäiseksi, kun taas palveluiden ja sosiaalityön suunnitelmallinen kehittäminen toteutuvat sosiaalityön ja monitoimijaisten verkostojen toimintakäytäntöjen ja palveluiden kehittämisenä. Kansalaisvaikuttaminen on vähäistä vapaa-ajalla, kuten myös oikeudenmukaisuustyöhön sijoittuva julkiseen keskusteluun osallistuminen. (Kannasoja, Ruonakangas, Närhi, Rantamäki & Kokkonen 2022, 48.) Mulla-lalyn ja Dupreen (2019, 368) mukaan rakenteellisen ideologian omaksuminen pelkästään työssä ei ole riittävää, vaan se pitäisi huomioida myös henkilökohtaisessa elämässä.

Suomalaista rakenteellista sosiaalityötä on tutkittu vähän ja tutkimukset ovat suuntautuneet enemmän teorioiden ja käsitteiden kehittelyyn empiirisen tutkimuksen sijaan (Närhi ym. 2022, 28). Aiheeseen perehtyessäni huomasin, että rakenteellisesta sosiaalityöstä ja sosiaalisesta raportoinnista on tehty vuosikymmenen aikana useita pro gradu -tutkimuksia sekä opinnäytetöitä. Myös Kivipelto (2021, 5) toteaa rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyvän kotimaisen tutkimuksen painottuneen opinnäytetöihin, vaikkakin rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista vahvistaisi siihen kohdistuva tieteellinen tutkimus. Väitöskirjoja rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyen ovat tehneet Kati Närhi (2004) ekososiaalityöstä ja Laura Tiitinen (2019) mediavaikuttamisesta. Viimevuosien aikana on ollut useita kehittämishankkeita, joista mainittakoon vuosilta 2016–2019 PRO SOS Uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa-hanke, jonka myötä kehitettiin sosiaalisen raportoinnin työkalu (ProSos). Vuonna 2021 on käynnistynyt Monitoimijainen rakenteellisen sosiaalityön toimintamalli tulevaisuuden sosiaali- ja terveystalouksissa MoRa-tutkimushanke (Jyväskylän yliopisto).

Tutkitun tiedon ja kokonaiskuvan saaminen rakenteellisen sosiaalityön nykytilanteesta julkisessa sosiaalityössä on tällä hetkellä erittäin tärkeää. Tulevat hyvinvointialueet ja muuttuva sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmä sekä haastaa rakenteellista

sosiaalityötä, mutta tarjoaa myös uusia mahdollisuuksia sen toteuttamiseen. Kansallisen, yhteismitallisin tavoin tuotettua rakenteellisen sosiaalityön tietoa tarvitaan tulevilla hyvinvointialueella palveluiden järjestämisessä. Olennaista on esimerkiksi tieto erilaisten sosiaalisten ilmiöiden vaikutuksesta eri alueilla, miten niitä voidaan ennakoita, miten ne vaikuttavat väestön hyvinvointiin ja terveyteen ja minkälaisia rakenteellisia ratkaisuja niihin vaikuttaminen edellyttää. (Närhi ym. 2022, 28; Liukko & Muurinen 2022, 153.) Lisäksi rakenteellisen sosiaalityön merkitys voidaan nähdä myös globaalissa kehityksessä. Valtioilla ei ole rajoja globalisoituneessa maailmassa. Esimerkiksi teollisuuden rakentaminen halvan tuotannon maihin aiheuttaa lieveilmiöitä ja ilmastonmuutos, luonnonkatastrofit ja sodat aiheuttavat globaaleja ongelmia. Tämän vuoksi kestävän kehityksen, ekososiaalinen rakenteellinen sosiaalityö on tärkeää. On toimittava globaalilla tasolla paikallisen tason lisäksi, sillä globaalin eriarvoisuuden vähentäminen ja kestävä kehitys vaativat kansainvälisen tason sopimuksia ja ohjelmia. (Juhila 2018, 250.)

Koska sosiaalityö on yhteiskunnallista toimintaa, se on alati muutoksessa. Tämän päivän ja tulevaisuuden sosiaalityö tarvitsee uudistuakseen tietoa työn vaikuttavuudesta. Tieto auttaa suuntaamaan työtä, palveluja ja kehittämään asukkaiden hyvinvointia (Piirainen 2022, 38; Saikkonen, Blomgren, Karjalainen & Kivipelto 2015,7). Rakenteellisessa sosiaalityössä tehdyn tietotyön kautta voidaan vahvistaa sosiaalista näkökulmaa kaikessa hyvinvointipalveluiden toiminnassa. Sosiaalityöllä on paljon tietoa alueen sosiaalisista elinoloista ja erityisesti palveluiden käyttäjien tarpeista. Lisäksi sillä on kyky osallistaa palveluiden käyttäjiä mukaan hyvinvointialueiden kehittämiseen. Tämä lisää mahdollisuuksia demokraattiselle ja asiakaslähtöiselle hyvinvointialueiden kehitykselle. (Kokkonen 2022, 159.)

Rakenteellisen sosiaalityön tiedontuotanto on ollut hajanaista. Tiedon kerääminen on ollut sattumanvaraista joistakin asiakasryhmistä ja sosiaalisista ongelmista, mutta suurin osa väestöstä, asiakkaista ja ilmiöistä on jäänyt tiedon keräämisen ulkopuolelle. Tietoa ei ole tuotettu edes erityisen haavoittuvassa tai erityistä tukea tarvitsevistä asiakasryhmistä. Toteutuksen ollessa puutteellista, tieto ei muodosta yhtenäistä tietopohjaa. Tällä on vaikutusta yhteiskunnallisen tiedon hyödyntämisessä johtamiseen, sosiaalihuollon ammattihenkilöiden työskentelyssä sekä muussa vaikuttamistyössä. (Liukko & Muurinen 2022, 152.) Eeva Liukko ja Pekka Karjalainen (2022, 81) tuovatkin esille, että rakenteellisen sosiaalityön tiedontuotanto tulee kiinnittää osaksi hyvinvointialueiden tiedontuotannon rakenteita.

Hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia tarkastelevalle tiedolle on suuri tarve hyvinvointialueilla. Alueellisen tiedon lisäksi tarvitaan kansallisen tason tietoa, joka tukee hyvinvointialueiden vertailtavuutta, arviointia ja ohjausta. Rakeenteellinen sosiaalityö tulee vakiinnuttaa osaksi hyvinvointialueiden tiedontuotantoa määrätietoisesti. Tärkeää on kuitenkin yhteinen ymmärrys siitä, mitä rakeenteellinen sosiaalityö on, miten sitä tehdään ja mitä sen tekeminen vaatii niin työntekijöiltä kuin palvelujärjestelmältä. (Liukko & Karjalainen 2022, 81.) Tärkeä kysymys on, mikä on se ymmärrys ja tapa, miten rakeenteellisiä muutoksia katsotaan syntyvän ja muutoksia aikaansaavan. Onko kehittämisen suunta alhaalta ylöspäin vai ylhäältä alaspäin? (Piirainen 2022, 33.)

Partanen ym. (2022, 30) tuovatkin esille rakeenteellisen sosiaalityön tietotoiminnan tasot, jotka voidaan jaotella mikro- meso- ja makrotason rakenteisiin. Sosiaalityöntekijöiden tietotoimijuus sijoittuu mikrotasolle, jossa hän toteuttaa sosiaalista raportointia ja tuottaa tietoa sekä toimii sosiaalityön asiantuntijana ja vaikuttajana. Mikrotason rakenteissa voidaan käsitellä raportit, joihin voidaan vaikuttaa omassa tiimissä tai sosiaalityön sisäisissä rakenteissa. Sosiaalisten raporttien tuottaman tiedon tulkinta, välittäminen ja hyödyntäminen liittyy erityisesti esihenkilöiden mesotason tietotoimijuuteen. Makrotason tietotoimijuus liittyy päättökentekijöihin ja johtajiin tuotetun tiedon hyödyntäjinä. (mt., 30.)

Tärkeänä osana rakeenteellisessa sosiaalityössä on johtaminen. Johtamisen voi katsoa olevan rakeenteellisen sosiaalityön tekemisen mahdollistamista päivittäisessä johtamisessa ja toiminnan organisoimisessa sekä rakeenteellisen sosiaalityön avulla saadun tiedon hyödyntämisestä osana johtamista. Tietoa pitäisikin pystyä käyttämään nykyistä paremmin osana johtamista ja poliittista päätöksen tekoa. Keskeistä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusten tavoitteiden saavuttamisessa on kehittämisohjelmien avulla edistettävä tiedolla johtaminen. Esimerkiksi tiedolla johtaminen on osa Helsingin kaupunkistrategiaa 2021–2025, mikä lisää myös rakeenteellisen sosiaalityön avulla saatavaa tietoa ja sen hyödyntämistä johtamisessa. Rakeenteellisen sosiaalityön kehittämisen lisäksi johtamiseen on tärkeä panostaa tulevina vuosina. Muun muassa toimialoja ylittävä raportointi, moniammatillinen raportointi tai hyvinvointialueiden välisen yhteistyön lisääminen edellyttää uusia toimintamalleja rakeenteelliseen sosiaalityöhön. Tämä taas voi asettaa haasteita rakeenteellisen sosiaalityön johtamiselle. Kehittämistyön avulla voidaankin vahvistaa rakeenteellista sosiaalityötä ja sitä, että tietoa voidaan hyödyntää hyvinvointialueiden toiminnassa, johtamisessa, arvioinnissa ja ohjauksessa. Rakeenteellisen sosiaalityön kehittäminen vaatii kuitenkin toimia tutkimuksessa,

koulutuksessa, kuntien ja hyvinvointialueiden käytännöissä sekä valtionhallinnossa. (Korhonen & Sulavuori 2022, 59, 63, 64; Liukko, Muurinen, Kokkonen & Santalahti 2022, 9; Kivipelto 2021, 1.)

Rakenteelliseen sosiaalityöhön ei ole paneuduttu juurikaan paikallisesti eikä kansallisesti. Rakenteellisen sosiaalityön toteuttaminen on ollut pitkälti kiinni paikallisista sosiaalihuollon organisaation ja yksittäisen sosiaalityöntekijän kiinnostuksesta. (Liukko & Muurinen 2022, 152.) Kasvavat asiakasmäärät ja uudet asiakasryhmät vähentävät mahdollisuutta oman työn laajaan jäsentämiseen, vaikka juuri sosiaalityötä kuormittavissa tilanteissa tarvittaisiin rakenteellista ja ehkäisevää työtä. Tilanne vaatii sosiaalityötä jäsentämään toimintaa uudella tavalla ja etsimään vastauksia sosiaalisesti kestävänsä sosiaalityön kokonaiskuvan luomiseen. (Pohjola 2011, 19, 221.)

Vaikka rakenteellinen sosiaalityö on osa sosiaalihuoltoa ja sen tehtävänä on parantaa kokonaisvaltaisesti ihmisten elinoloja, nykyajan sosiaalityön tehtäväkuva nähdään markkinatalouden vaikutuksesta pilkottuina kapea-alaisina palveluina vailla laajaa vastuuta ja vaikuttamista (Matthies & Närhi 2014, 91). Rakenteellinen sosiaalityö edellyttää riittäviä resursseja, asennetta, osaamista, tilaa ja aikaa (Hirvonen, Kilpeläinen, Piirainen, Surakka, Tanttu & Tuikka 2021, 38). Rakenteellisen sosiaalityön toteuttamista käytännön työssä haastaa tilan sekä ymmärryksen löytyminen nykyisissä toimintakäytännöissä. Esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden ammattitaidon rajoittaminen asiakastyöhön ja asiakkaiden äänen esille tuomiseen liittyvät ongelmat vaikuttavat rakenteellisen työn tekemistä. Kehittämisen rakenteet sekä tutkiva ja rakenteellinen sosiaalityö tulevat arkityössä usein kyseenalaistetuksi. Tilannetta haastaa myös sosiaalityön, sen roolin ja osaamisen kyseenalaistaminen yhteiskunnallisissa keskusteluissa. (Pohjola 2011, 222; Kannasoja ym. 2022, 49; Kivipelto 2021, 15.) Olenaista työolosuhteiden kannalta onkin, että tutkimusperustainen työskentely ja kehittämis-toiminta nähdään osana käytännön sosiaalityötä ja tämä otetaan huomioon työn organisoinnissa (Hämäläinen 2014, 83).

Vaikka rakenteellisen sosiaalityön toteuttaminen on mahdollista monella tavoin, on se onnistunut vain osittain. Rakenteellinen sosiaalityö mielletäänkin usein sosiaalityön perustyöstä erilliseksi tehtäväksi. Olisikin tärkeä ymmärtää rakenteellinen sosiaalityö osaksi sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan työnkuvaa. Rakenteellinen sosiaalityö vaatii yhteistä ymmärrystä siitä, mitä rakenteellinen sosiaalityö on ja miten sitä tehdään, osaamisen

vahvistamista, jotta viestiminen rakenteellisesta sosiaalityöstä on tietoon perustuvaa ja hyvin argumentoitua. (Kokkonen ym. 2022, 158–159; Liukko, Muurinen & Karjalainen 2022, 78.) Rakenteellista sosiaalityötä toteuttaessa, odotetaan sosiaalityöntekijältä vahvaa ammatillisuutta ja osaamista tieteellisen tiedon hyödyntämisessä yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Aila-Leena Matthies (2022, 239) kirjoittaa kuitenkin varhaisen uran sosiaalityöntekijöillä olevan käytännöllisiä ja innovatiivisia ideoita sekä uusimmat teoreettiset näkökulmat ja tutkimukset vaikeisiin sosiaalisiin ongelmiin. Rakenteellisen sosiaalityön osaamista onkin tärkeä vahvistaa sosiaalityön koulutusohjelmassa yliopistossa sekä sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnoissa (Kivipelto 2021, 25).

2.2 Sosiaalinen raportointi

Sosiaalihuollon ei katsota koskettavan valtaosaa ihmisiä, vaan enemmänkin ihmisiä, joilla on arjenhallinnan ongelmia ja osa palveluista on marginaaliväestölle suunnattuja. Koska asiakkaat eivät tuo esille itseään tai palvelujen epäkohtia, jäävät sosiaalihuoltoon liitetyt ilmiöt, palvelut sekä niiden sisältö valtaosalle ihmisistä kaukaisiksi. Näin ollen sosiaalityöstä ja sen sisällöstä on vähän tietoa kuntapäätäjilläänkin. (Saikkonen ym. 2015, 24.) Tämän vuoksi on tärkeää luoda menetelmiä, joilla yhteiskunnassa ja sosiaalialalla näkyviä ilmiöitä tuodaan näkyväksi laaja-alaisesti.

Rakenteellinen sosiaalityö on aiheena tuttu sosiaalityön ammattilaisille, mutta sen sisältö, menetelmät ja toteutustavat ovat vielä osittain jäsentymättömiä. Näkyvin ja keskeinen menetelmä on sosiaalinen raportointi, jolla asiakkaiden ääntä voi tuoda näkyväksi. Se voidaankin nähdä asiakaslähtöisen työotteeseen toteuttajana ja sosiaalityötä ja sosiaalipalveluita koskevan tiedon kokoajana ja jäsentäjänä. Sosiaalista raportointia on alettu kehittää vuonna 1998 kehittämishankkeen myötä, mutta sosiaalinen raportointi -käsite sekä sen merkitykset on yleistynyt vasta viime vuosina ja moni kunta onkin lisännyt viime vuosina huomattavasti sen käyttöä. Menetelmässä sovelletaan tietämyksen johtamisen oppeja (knowledge management), jolloin työntekijöiden asiakastyössä muodostamaa kokemustietoa tulee hyödyntää enemmän. Sosiaalisessa raportoinnissa voi käyttää eri tavoin mediaa, kirjoittaa mielipidetaitoasiantuntijakirjoituksia lehtiin tai pitää blogia. Muita keinoja voivat olla esimerkiksi yhteiskehittäminen ja asiakasraadit sekä Kuvastin-menetelmä tai ASLI-analyysi. (Kivipelto 2021, 1; Hällman, Nousiainen & Saurama 2005, 4; Hussi 2005, 8, 22; Lyly 2016, 9; Juhila

2018, 247–248.) Mediavaikuttaminen on tärkeä rakenteellisen sosiaalityön alue nykypäivän informaatio- ja mediayhteiskunnassa (Hämäläinen 2014, 83), mutta mediaosaamisen vahvistamiseen ei sosiaalityössä ole kiinnitetty tarpeeksi huomioita (Juhila 2018, 249).

Sosiaalisen raportoinnin työkalu on Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen ProSos-hankkeessa kehitetty sähköinen tiedonkeruu menetelmä. Työkalu on otettu käyttöön useilla eri alueilla tämän jälkeen. Lomakkeesta on pyritty luomaan mahdollisimman selkeä ja helppokäyttöinen. Sen avulla voidaan kerätä tietoa asiakastyön ilmiöistä sekä tuoda esille sosiaalityön ongelmia ja hyviä käytäntöjä (Kuntsi & Paavolainen 2019, 10; Vesa 2020, 44.) Ilmiölähtöinen lähestymistapa pyrkii tarkastelemaan asioita laaja-alaisesti ja välttää ongelmalähtöisyyttä. Tunnistettujen ilmiöiden mukaan suunnattu työ avaa uusia keinoja yksilökohtaiseen sekä monialaiseen työhön. Lisäksi tilastoinnin avulla pystyy tarkastelemaan ilmiöitä valtakunnallisesti ja paikallisesti. (Karjalainen ym. 2019, 78.) Raportit toimitetaan raporteissa mainitulle esihenkilölle, joka käsittelee raportit ja tarvittaessa toimittaa ne muille hallinnonaloille (Vesa 2020, 43).

Sosiaalisen raportoinnin tavoitteena on tarjota väline sosiaalityöhön asiakastyössä syntyneen hiljaisen tiedon muokkaamiseen ja eri toimialat ylittävän tiedon hyödyntämiseen. Sosiaalinen raportointi tuottaa tietoa hyvinvoinnin laadusta ja sen jakaumasta yhteiskunnassa. Menetelmään kuuluu kaksivaiheiseen prosessi: tiedon keruu ja muokkaus sekä tiedon raportointi. Sosiaalisen raportoinnin avulla voi tuoda esille sosiaalihuollon asiakkaiden ongelmia, tarpeita ja vahvuuksia ja niiden suhteita yhteisöön ja yhteiskuntaan. Sen avulla on mahdollista havaita kehittämiskohteita toiminnassa tai palveluihin liittyvissä prosesseissa ja joihin on sekä syytä, että mahdollista tarttua. Organisaatio voi vastata paremmin muuttuviin haasteisiin ja kehittämään palveluita kerätyn tiedon avulla. Sosiaalista raportointia voi olla tilastollinen, indikaattoreihin perustuva tiedonkeruu ja asiakastyöstä kerätty laadullinen tieto tai molempia näitä. Tietoa voivat tuottaa palvelujen käyttäjät, viranomaiset, ammatilliset toimijat, kolmannen sektorin edustajat sekä asukkaat ja tietoa voi hyödyntää sosiaali- ja hyvinvointipalveluja kehittäessä. (Heikkilä & Kautto 2002, 19; Hussi 2006, 105; Hussi 2005, 8; Lyly 2016, 2, 12; Sosiaali- ja terveysministeriö.)

Hussi (2005, 23) kirjoittaa sosiaalisen raportoinnin kolmesta eri mallista: asiakasraportointi, horisontaaliraportointi sekä vertikaalimalli. Työyhteisön tuottamien palvelujen kehittämiseen voi hyödyntää asiakasraportoinnin avulla tuotettua tietoa. Asiakkailta kerätyt

asiakaspalautteet palveluista sekä ideoista ja näkemyksistä uusista palvelumuodoista tekee asiakkaista tiedon tuottajia. Tavoitekeskustelussa ovat mukana asiakkaat sekä työyhteisön jäsenet. Horisontaaliraportoinnissa kehitetään palveluita verkostojen näkökulmasta eli eri toimijoiden yhteistyötä ja tiedonkulkua. Tietoa kerätään tiettyyn kohderyhmään liittyen, esimerkiksi nuoret sekä heidän palveluista. Palveluja tuottavat tahot sekä kohderyhmä itse tuottavat tiedon ja tavoitekeskustelussa ovatkin mukana edustajat koko verkostosta. Palveluiden parantaminen sekä epäkohtien poistaminen on vertikaalimallin tavoite. Toimet vaativat päätöksiä organisaation tasolla. Tieto, joka kerätään, käsittelee asiakkaiden elinoloja sekä palveluiden toimivuutta. Tavoitekeskusteluun osallistuvat palveluiden tuottajien lisäksi tahoja, jotka päättävät asioista, kuten organisaation johto tai poliittiset päättäjät. (Hussi 2005, 23–24.)

Tiedon kerääminen kunnissa on runsasta, mutta useimmiten se painottuu määrällisen tiedon keräämiseen. Tilastollinen tieto mittaa jonkin ilmiön yleisyyttä ja antaa kuvaa vain niistä tekijöistä, jotka ovat mittauksen kohteena ja mitattavissa. Tilastotietoon liittyvät ongelmat on kuitenkin tiedostettu jo pitkään sosiaalityössä. (Hussi 2005, 9; Hussi 2006, 104; Sauli & Simpura 2004, 4.) Vuosien 2015–2016 välisenä aikana kerätyistä sosiaalisista raporteista keskeisiä ilmiöitä olivat muun muassa kalliit asumiskustannukset, talousvaikeudet, velkaantumisen, osattomuus, ylisukupolvinen huono-osaisuus ja palvelujärjestelmän ongelmat. Tärkeintä sosiaalisessa raportoinnissa on tiedon hyödyntäminen käytännössä. Sosiaalisen raportoinnin kautta tuotettua tietoa työyhteisöt voivat hyödyntää oman toiminnan kehittämisessä sekä esimerkiksi asiakasosallisuuden lisäämisessä. (Lyly 2016, 3, 12.) Helsingissä sosiaaliset raportit julkaistaan Helsingin kaupungin nettisivulla. Sosiaalista raportointia julkaistaan myös Sosiaalisia ilmiöitä – blogissa. Palvelujen johtoryhmässä ja yhteistyöverkostoissa on käsitelty valmistuneita raporteja sekä toimenpide-ehdotuksia. Lisäksi vuosittain sosiaalisesta raportoinnista raportoidaan sosiaali- ja terveyslautakunnalle osallisuuteen ja asiakaskokemukseen liittyvän kokonaisuuden yhteydessä. (Saarinen & Pasanen 2022, 84.)

Sosiaalisen raportoinnin vaikutukset voivat olla monen tasoisia. Asiakaspalautte tai yhteistyötahojen tuottama tieto palvelusta tai yhteistyöstä voi saada aikaan nopeita muutoksia toimintatapoihin, mutta poliittiseen päätöksentekoon vaikuttaminen voi olla hankalampaa. (Hussi 2006, 109.) Sosiaalisen raportoinnin estävänä tekijänä nähdään muun muassa ristiriitainen ja ei-motivoitunut työyhteisö. Lisäksi sosiaalityölle tutut asiat kiire, aikapula, työntekijöiden stressi, väsymys, asiakastyön paine haastavat raportointia. Onkin ristiriitaista, että

työyhteisöt, jotka tarvitsevat kanavan, jonka kautta tuoda esille asioita, ei niitä pysty ajanpuutteen tai uupumuksen vuoksi tekemään. (Hussi 2005, 31–33; Hussi 2006, 110; Karjalainen ym. 2019, 44.)

Sosiaalisen raportoinnin mahdollistavia ja edistäviä tekijöitä työyhteisössä ovat oma motivaatio ja halu tiedon tuottamiseen ja raportoimiseen. Motivaatiota lisää se, onko työntekijä tullut kuulluksi ja onko tuotetulla tiedolla ollut vaikutusta. Yleensä sosiaalista raportointia lisää käsiteltävän teeman ajankohtaisuus, johon työyhteisö haluaa ratkaisuja. Antoisaa tapaa tuottaa tietoa onkin työryhmissä ja tiimeissä keskustellen. Tärkeänä sosiaaliseen raportointiin motivoituneissa on tuoda esille, mitä varten tietoa kerätään. Lisäksi tärkeänä on koettu johdon tuki raportointiin sekä kannustaminen työn kehittämiseen. Ulkopuolisella ohjauksella on nähty myös olevan myönteinen vaikutus. (Hussi 2005, 31–33; Hussi 2006, 110.)

Sosiaalihuoltolain uudistuessa vuonna 2015 haluttiin, että sosiaalisesta raportoinnista tulisi osa työntekijöiden perustyötä ja tiedon kerääminen ja tuottaminen olisi systemaattista. (Lyly 2016, 2). Tulevaisuudessa seurantatiedon kerääminen katsotaan tärkeänä rakenteellista sosiaalityötä tehdessä. Pidemmällä ajalla kerätään tietoa, joka ei tule näkyväksi yksittäisiä tarkasteluja tekemällä. Kerätyn tiedon varastointi ja löydettävyyden on tärkeää, jotta tietoa voi myöhemmin hyödyntää helposti. (Korhonen & Sulavuori 2022, 63–64.)

3 TUTKIMUKSEN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni aiheena on sosiaalinen raportointi osana rakenteellista sosiaalityötä. Perehdyn tutkimuksessani tarkemmin sosiaalisen raportoinnin työkaluun ja sen kautta tuotettuun tietoon. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, millaisia ilmiöitä sosiaalisissa raporteissa ilmenee työikäisten asiakkaiden palveluissa Lapin alueella ja millaisia ratkaisuehdotuksia mahdollisiin ongelmiin raporteissa esitetään. Tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat sosiaalisen raportoinnin avulla vuosina 2021–2022 tuotetut sosiaaliset raportit Lapin alueella.

Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Millaisia ilmiöitä sosiaalisissa raporteissa nostetaan esille Lapin alueella työikäisten asiakkaiden palveluissa?
- 2) Millaisia ratkaisuehdotuksia ongelmiin raporteissa esitetään?

3.2 Aineiston kuvaus

Tutkimukseni aineisto on kerätty ESR-rahoitteisessa Rakenteellinen sosiaalityö Lapissa-hankkeessa. Hanke on toteutunut vuosina 2020–2022 ja sen tavoitteena oli vahvistaa haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten hyvinvointia kehittämällä eri toimijoiden välistä yhteistyötä, suunnitelmallista sosiaalityötä ja rakenteellisen sosiaalityön eri menetelmiä. Hankkeen hallinnoijana oli Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä ja toteuttamisesta vastasi Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, osatoteuttajina toimivat Lapin yliopisto ja Tornion kaupunki. Hankkeen kehittämistyö pohjautui tietoon ja siinä oli kolme osakokonaisuutta rakenteelliseen sosiaalityöhön liittyen. Yksi kokonaisuuksista liittyi rakenteellisen sosiaalityön vahvistamiseen, tietoisuuden ja osaamisen lisäämiseen sekä erilaisten menetelmien kehittämiseen.

Tutkielmani aineistona käytin Lapin alueella vuosina 2021–2022 tuotettuja sosiaalisia raportteja. Sosiaalista raportointia pilotoitiin kuuden kunnan alueella (Rovaniemi, Salla,

Kemijärvi, Tornio, Muonio, Ranua). Sosiaalinen raportointi toteutettiin sähköisen työkalun avulla, joka luotiin Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen internet-sivuille eKollegaan (www.ekollega.fi/palvelut-ammattilaisille) keväällä 2021. (Partanen ym. 2022, 14–15.)

Työkalu kehitettiin Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (VASSO) kehittämää sosiaalisen raportoinnin lomaketta mukaillen (Partanen ym. 2022, 14–15). Lomakkeessa ohjeistetaan ensimmäisenä, ettei lomakkeelle tule tehdä lastensuojeluilmoituksia tai sosiaalihuoltolain mukaisia ilmoituksia. Aluksi lomakkeella pyydetään raportin laatijan taustatiedot: nimi, kunta, esihenkilön nimi ja palvelutehtävä, joita voi valita useamman. Tämän jälkeen tulee valita ilmiön luonne: positiivinen, negatiivinen tai muu ilmiö. Positiiviset raportit voivat käsitellä hyviä käytäntöjä, positiivisia muutoksia rakenteissa tai onnistuneesta kehittämistyöstä. Negatiiviset puolestaan käsittelevät erilaisia käsittelemistä ja kehittämistä vaativia ilmiöitä, palvelujärjestelmässä olevia epäkohtia tai puutteita, jotka vaikuttavat asiakkaiden palvelunsaantiin tai elämäntilanteisiin negatiivisesti. Neutraalit raportit eivät vaadi vahvistamista tai puuttumista. Neutraaleissa raporteissa työntekijä on voinut tuoda esille ilmiön ja näkemyksen, miten siihen tulisi suhtautua.

Ilmiölle ja ratkaisuehdotukselle on omat tekstikentät. Tärkeää on nostaa esiin asiakasnäkökulma, kuitenkin yleisellä tasolla, ettei asiakkaat ole raporteista tunnistettavissa. Raporttiin pyydetään vielä merkitsemään asiasanat, joita raportti koskee. Kuten aiemmin olen tuonut esille, sosiaalisen raportoinnin tavoitteena on tuoda julki sosiaalialalla havaittuja epäkohtia ja kehittää sosiaali- ja hyvinvointipalveluja (Sosiaali- ja terveysministeriö). Ennen raportin lähettämistä tulee työntekijän hyväksyä se, että raportin tiedot ilmoitetaan esihenkilölle ja, että materiaalia hyödynnetään maakunnan sosiaalityön kehittämisessä ja tutkimuksessa. Sosiaaliset raportit kerätään esimiehille kerran kuukaudessa (ekollega.fi).

Sosiaalihuollon ammattilaiset tuottivat alustalle 64 sosiaalista raporttia aikavälillä 29.3.2021–31.8.2022 joko yhdessä tiiminä, työparina tai itsenäisesti. Tutkielman aineiston sain Excel-tiedostona ja se on anonymisoitu siten, että raporttoijien ja heidän esihenkilöiden nimet on poistettu tiedostosta. Tiedostossa oli tieto raportoinnin ajankohdasta, raporttoijan kunnasta ja palvelutehtävästä, tieto siitä, onko raportti negatiivinen, positiivinen vai muu ilmiö ja ratkaisuehdotus sellaisenaan kuin ammattilainen on sen sähköiselle lomakkeelle tuottanut. Lisäksi tiedostossa olivat asiasanat ja tieto siitä, onko raporttoija hyväksynyt

raportin käyttämisen tutkimukseen, opetukseen ja kehittämiseen. Jokainen sosiaalisen raportin tehnyt oli tämän hyväksynyt.

Raportteja oli laadittu jokaiselta kuudelta paikkakunnalta. Lisäksi yhden raportin paikkakuntana oli ”muu”. Raporttien lukumäärä vaihteli 1–39 paikkakunnasta riippuen. Esimerkiksi Ranualla ja Sallassa raporttien lukumäärä oli molemmissa 1, kun Rovaniemellä lukumäärä oli 39. Rovaniemen suureen raporttien lukumäärään voi olla vaikutusta tietysti asukasmäärältään Lapin suurimpana paikkakuntana, mutta myös sillä, että sosiaalista raportointia on vahvasti tuotu esille ja sosiaalisen raportoinnin lomaketta on ohjattu käyttämään aktiivisesti. Sosiaalisista raporteista suurin osa oli negatiivisia. Raporteista kaksi oli positiivisia ja viisi raporttia olivat ”muu ilmiö”.

Raportteja oli laadittu eri palvelualueilta, kuten iäkkäiden, lapsiperheiden, lastensuojelun, päihdehuollon, vammaisten ja työikäisten palveluista. Lisäksi vaihtoehtona oli ”muu palvelu”, joka oli valittu useassa raportissa toisen palvelualueen lisäksi. Tarkastellessani eri palvelualueiden raporttien määriä, työikäisten palveluissa laadittuja raportteja oli huomattavasti enemmän muihin palveluihin verrattuna (yhteensä 46). Esimerkiksi iäkkäiden palveluista laadittuja raportteja oli yksi ja vammaisten palvelusta kaksi.

Päädyin rajaamaan aineiston työikäisten palveluihin. Päihdehuollon raportit sisälsivät myös työikäisten palveluihin liittyviä ilmiöitä, joten sisällytin ne aineistooni. Rajasin aineistosta myös neljä työikäisten palveluun tehtyä raporttia, jotka käsittelivät kuitenkin ikäihmisten tai vammaistyön palveluita. Kaksi raporteista oli erityisryhmien asumispalveluista, joissa ei ole yläikärajaa. Asiakkaiden siirtäminen ikäihmisten palveluun koettiin haasteellisena. Kaksi muuta raporttia koskivat sitä, että työikäisten palveluissa tehdään ikäihmisten - ja vammais- palveluiden töitä, vaikka niihin olisi oma palvelunsa. Raporttien mukaan tämä johtunee siitä, että palvelurakenteet ovat epäselvät, yhteistyö ja resurssit eivät ole riittäviä. Aiheena nämä ovat erityisen tärkeitä, mutta tutkimuksen selkeyttämisen kannalta katsoin rajaamisen näiden kohdalla hyvänä ratkaisuna. Rajauksen myötä aineiston määrä pieneni ja siitä jäi paikkakuntia ja palvelualueita pois. Tämä kuitenkin selkeytti huomattavasti tutkimuksen tekemistä.

Rajauksen myötä tutkimukseni sisältää 46 raporttia, word-tiedostossa raporttien määrä on 55 sivua (jokainen raportti alkaa omalta sivulla, fontti 12, riviväli 1,5). Raporttien pituus vaihtelee muutamasta rivistä kahteen sivuun. Aineistossa käytetyt sosiaaliset raportit ovat

Rovaniemeltä, Tornioista sekä Muoniosta, sekä yksi ”muu” paikkakunta (Taulukko 1). Tämä on ohjeistettu valittavaksi silloin, kun kyseessä on ilmiö, joka koskettaa useampaa paikkakuntaa. Raporteissa sosiaalialan työntekijät kuvaavat työssä havaitsemiaan ilmiöitä asiakastyöhön ja palveluiden toimivuuteen liittyen. Sosiaalisen raportin työkalu sisältää avoimia tekstikenttiä, joissa on ollut mahdollista kuvata ilmiö sekä ratkaisuehdotus kyseiseen ilmiöön.

Taulukko 1 Paikkakunnat, joista sosiaalisia raportteja on laadittu

Paikkakunta	Raportit
Muonio	1
Muu	1
Rovaniemi	37
Tornio	7

Aineiston 46 raportista negatiivisia oli 41, positiivisia 1 ja muu ilmiö 4.

Taulukko 2 Sosiaalisten raporttien ilmiöiden luonne

	Negatiivinen	Positiivinen	Muu ilmiö
Raportit	41	1	4

Sosiaalisen raportoinnin lomakkeessa ilmoitetaan palvelutehtävä, jossa raportin laatija työskentelee ja jota kuvattu ilmiö koskee. Osassa raporteista oli valittu useampi kohta palvelutehtäväksi. Aineistossa käyttämäni sosiaaliset raportit jakautuvat palvelutehtävien mukaan seuraavasti:

Taulukko 3 Palvelutehtävät, joista sosiaalisia raportteja on laadittu

Palvelutehtävä	Raportit
Ei palvelutehtävää	2
Muu palvelu	44
Päihdehuolto	2
Työikäiset	42

Käydessäni raportteja läpi kiinnitin huomiota, että raporteissa olevat ilmiöt eivät olleet tarkkarajaisia, vaan niissä saatettiin kuvata useampaa ilmiötä. Suurin osa raporteista liittyivät asunnottomuuteen ja asumisen palveluihin sekä päihde- ja mielenterveyspalveluihin. Useissa raporteissa tuotiin esille työntekijöiden resurssipulaa, joka vaikuttaa palveluiden toteuttamiseen ja laatuun. Osa raporteista toi näkyviin sosiaalialan ammattilaisten työhön

liittyviä asioita. Osa raporteista oli epäkohtailmoituksen kaltaisia. Sosiaalihuoltolaissa kohdassa 48 § tuodaan esille henkilökunnan ilmoitusvelvollisuus, jonka mukaan sosiaalialan ammattilaisen on toimittava niin, että sosiaalipalvelut toteutetaan laadukkaasti ja näin ollen työntekijän on ilmoitettava toiminnasta vastaavalle henkilölle epäkohdasta asiakkaan sosiaalihuollon toteutumisessa. (Sosiaalihuoltolaki 48§.)

Ilmoitusvelvollisuuden tarkoituksena on, että epäkohdat korjataan ja mahdollisiin uhkiin reagoidaan ajoissa. Ilmoituksen laatimisen tarkoituksena turvata haavoittuvimmissa asemassa olevien asiakkaiden hoidon ja huolenpidon toteutuminen sekä heidän hyvinvointinsa edistäminen. Epäkohdalla tarkoitetaan muun muassa asiakasturvallisuudessa ilmeneviä puutteita, asiakkaan kaltoin kohtelua sekä toimintakulttuuriin sisältyviä asiakkaalle vahingollisia toimia. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2017, 139–140.) Epäkohtailmoitukset voivat vaatia eettistä pohdintaa työyhteisössä, koska ne eivät aina ole yksinkertaisia tilanteita. Vaikkakin epäkohtailmoitukset tulisi tehdä omana ilmoituksena eikä sosiaalisen raportoinnin kautta, katsoin ne tärkeänä tuoda esille aineistossa osana aikuissosiaalityön toteuttamiseen liittyvinä haasteina.

Aineistoa läpikäydessä on hyvä huomioida myös Lappi laajana ja harvaan asuttuna alueena, jossa välimatkat ovat pitkiä. Lapin maakunnan muodostavat 21 kuntaa, joista neljä on kaupunkia; Kemi, Kemijärvi, Rovaniemi ja Tornio. Väestön väkiluku on vähentynyt Lapissa viime vuosina muutamia kuntia lukuun ottamatta. Lisäksi Lapin hyvinvointialueen väestöä kuvataan keskimääräistä enemmän sairastavana ja ikääntyvänä. Väestö eläköityy muuhun maahan verrattuna enemmän työkyvyttömyyden vuoksi. (Valtioneuvosto; LapinLuotsi; THL 2022, 5.) Tutkimuksessa käytetty aineisto on kerätty vain neljän kunnan alueelta, jotka ovat erilaisia alueina ja väkiluvuilta. Palvelut ja palvelurakenteet ovatkin erilaisia paikkakunnasta riippuen (Kilpeläinen & Romakkaniemi 2014, 139). Useammalla pienellä paikkakunnalla tehdään yhdennettyä sosiaalityötä, mikä tarkoittaa, että sosiaalityöntekijä tekee työtä useammalla palvelualueella. Isommilla paikkakunnilla on todennäköisempää, että palvelut ovat eriytetty omiksi alueiksi. Lisäksi tutkimuksen aineiston kerääminen sijoittuu COVID19-pandemian ajalle. Muutamissa sosiaalisissa raporteissa tuodaan esille poikkeusolojen vaikutuksia asiakkaiden elämään ja sosiaalityöhön.

3.3 Aineiston analysointi

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus ja analyysimenetelmänä on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on merkitysten tutkiminen. Laadullisessa tutkimuksessa pidetään tärkeänä subjektiivisuutta ja kokemuksen huomioimista. Ihminen on siis oman elämismaailman kokija, havainnoija ja toimija. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 81; Puusa & Juuti 2020, 59.) Laadullisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta kokonaisvaltaisesti ja mielenkiinto kohdistuu kielen eri piirteisiin, tekstin tarkoituksen ymmärtämiseen, säännönmukaisuuksiin sekä reflektioon eli uusien näkökulmien löytämiseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 165–166.)

Sisällönanalyysi on menettelytapa, jonka avulla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Sen pyrkimyksenä on kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. Dokumentti voi olla lähes mikä tahansa kirjallinen materiaali, kuten kirjat, artikkelit, haastattelut tai raportit. Tällä menetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta asiasta kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysillä kerätty aineisto saadaan järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten. (Tuomi & Sarajärvi 2018 117, 119.) Tutkimuksessani analysoin sähköiselle lomakkeelle laadittuja sosiaalisia raportteja niiden sisällön perusteella. Sisällönanalyysin avulla selvitin, mitä asioita raporteissa käy ilmi ja mitä ratkaisuehdotuksia ilmiöihin ehdotetaan.

Aineiston analyysin tavoitteena on kuvailla, tulkita ja ymmärtää tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä (Juuti & Puusa 2020, 143). Analyysin tarkoitus siis on lisätä informaatioarvoa, sillä hajanaisesta aineistosta tehdään selkeämpi, jotta tutkittavasta asiasta on helpompi tehdä johtopäätöksiä. Laadullisessa aineistossa analyysia tehdään tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa. Aineistolähtöinen laadullinen analyysi jaetaan kolmeen osaan: aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 121–125.) Ronkainen (2011, 125) tuo esille vielä viimeisenä vaiheena luennan, jolloin aineistosta muodostettuja havaintoja tarkastellaan valikoivasti tietyn ajattelun tai idean pohjalta.

Pertti Alasuutarin (2011, 40) mukaan pelkistämällä tarkoitetaan, että aineistoa tarkastellaan teoreettisen viitekehyksen ja kysymyksenasettelun kannalta olennaisilta osin.

Havaintomäärää karsitaan havaintoja yhdistämällä etsimällä havaintojen yhteinen piirre tai nimittäjä. Tämä voi olla joko datan tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Lähtökohtana on ajatus siitä, että aineistossa on esimerkkejä tai näytteitä samasta ilmiöstä. Pelkistämävaiheessa voi huomata, että yhdestä lausumasta voi löytää useampia pelkistettyjä ilmauksia. Pelkistämisen jälkeen aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään. Aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/ tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä ja ne yhdistetään luokaksi ja nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. (mt., 40; Tuomi & Sarajärvi 2018, 123–124.)

Tutustuin aineistoon ensin yleisellä tasolla lukemalla sen läpi useamman kerran. Yksinkertaistin aineistoa muun muassa raporteissa olleiden asiasanojen, mutta myös itse raporttien sisällön avulla. Vaikka nykyaikana hyödynnetään tietokoneohjelmia ja erilaisia sovelluksia aineiston käsittelyssä, oli itselleni helpoin tapa tulostaa raportit. Tein myös itselleni merkintöjä niin raporteihin itsessään kuin omiin muistiinpanoihin ja hyödynsin eri värikoodeja. Tässä vaiheessa alkuperäisestä aineistosta karsiintui useampi raportti, koska aineisto tuntui hajanaiselta ja analyysin tekeminen tuntui haastavalta. Päätin keskittyä työikäisten palveluiden laatimisiin sosiaalisiin raporteihin, jolloin raporteista jäivät pois lapsiperheiden -, vammaisten ja ikäihmisten palveluiden laatimat sosiaaliset raportit. Tutkijakeskeisyyden voikin katsoa olevan laadullisen tutkimuksen keskeinen elementti. Tutkija on tutkimuksen keskeinen toimija ja valintojen tekijä. (Ronkainen ym. 2011, 82.) Huomasin myös, että yhdessä raportissa saattoi olla mainittuna useita ilmiöitä. Pelkistämisen jälkeen ryhmittelin aineistoa etsimällä raporteista samankaltaisuuksia ja nimesin muodostuneita luokkia sisältöä kuvaavalla käsitteellä.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa tutkittavasta ilmiöstä edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä. Abstrahoinnissa teoriaa ja johtopäätöksiä verrataan alkuperäisaineistoon uutta teoriaa muodostaessa. Se on siis prosessi, jossa tutkija rakentaa ryhmittelyn kautta muodostuneiden käsitteiden avulla kuvaksen tutkimuskohteesta. (Eskola & Suoranta 1998, 19; Tuomi & Sarajärvi 2018, 127.) Alasuutari (2011, 44) kirjoittaa vaiheesta arvoituksen ratkaisemisena. Kyseessä on tulosten tulkintaa, havaintojen selittämistä ja ymmärrettäväksi tekemistä, jossa havainnoille etsitään merkityksiä ja suhteutetaan havaintoja teoreettiseen viitekehykseen. (mt. 44.) Aineiston analyysin päämääränä onkin päätyä onnistuneisiin tulkintoihin ja tutkija pystyy irrottautumaan aineiston yksittäistapauksista yleisemmälle tasolle (Puusa 2020, 148).

Abstrahoinnissa jatketaan ryhmittelyn kohdalla aloitettua luokitteluiden yhdistämistä niin kauan kuin se on mahdollista aineiston sisällön kannalta. Tärkeää onkin seurata, että aineistossa säilyy polku alkuperäisaineistoon. Tuloksissa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin ja esitetään empiirisestä aineistosta muodostettu malli, käsitejärjestelmä, käsitteet tai aineistoa kuvaavat teemat. Lisäksi kuvataan luokittelujen pohjalta muodostuneet käsitteet tai kategoriat. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä luokkien muodostamista ei voi määrittää etukäteen vaan se selviää analyysin edetessä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125, 127.)

Abstrahointivaiheessa jatkoin aineiston käsitteellistämistä ja kategoriointia. Analyysi eteni alaluokista kohti pääluokkia. Analyysin tekeminen ei kuitenkaan ollut yhtä johdonmukainen eikä yksinkertainen. Palasin useita kertoja aineistoon, pohdin niiden antamaa tietoa ja mistä ilmiöstä raportissa on kyse. Palasin myös tutkimuskysymyksiin varmistaakseni, että saan aineistosta vastauksen niihin. Analyysin haasteena voidaankin pitää muun muassa sitä, ettei tulokset vastaa tutkimuskysymyksiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 146). Lopullisiksi ryhmiksi muodostuivat asunnottomuus ja asumisen palveluihin liittyvät raportit, mielenterveys- ja päihdepalveluiden toteuttamisen liittyvät raportit, monialaisen yhteistyön toteuttamiseen liittyvät raportit sekä työikäisten palveluiden työkäytäntöön liittyvät raportit. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 4) kuvaan analyysiprosessia asunnottomuuden ja asumisen palveluihin liittyvien raporttien osalta.

Taulukko 4 esimerkki analyysistä

Suora lainaus sosiaalisesta raportista	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Pääluokka	Yhdistävä
<p>”Olemme työssämme törmänneet viime aikoina entistä enemmän nuorten asunnottomuuteen. Alle 30-vuotiaiden päihde- ja mielenterveysongelmaiten sekä rikoksilla oireilevien nuorten elämässä asunnottomuus on usein ensisijainen ongelma, joka vaikeuttaa kokonaisvaltaisesti nuorten elämää, muutoksen aikaansaamista ja kuntoutumista...” (R8, 6/2021, neg.)</p>	<p>Alle 30-vuotiaiden päihde- ja mielenterveysongelmaiten sekä rikoksilla oireilevien nuorten asunnottomuus ja sen vaikutus nuoren elämään, muutokseen ja kuntoutumiseen</p>	<p>Nuoret aikuiset, asunnottomuus, asunnottomuuden vaikutus nuorten elämään</p>	<p>Asunnottomuus</p>	<p>Asunnottomuus ja asumisen palveluihin liittyvät haasteet</p>
<p>”--- ei tällä hetkellä ole tarjolla kriisiluonteista majoitusta asunnottomille päihteidenkäyttäjille/ vaikeasti asutettaville mielenterveyskuntoutujille...” (R21, 10/2021, neg.)</p>	<p>Kriisiluonteisen majoituksen puuttuminen</p>	<p>Asuntojen puute</p>	<p>Asuntotilanne</p>	<p>Asunnottomuus ja asumisen palveluihin liittyvät haasteet</p>
<p>”--- aikuissosiaalityössä ei ole riittävästi resurssia asunnottomien asiakkaiden tukemiseksi asunnon haussa...” (R25, 1/2022, neg.)</p>	<p>Resurssien puute asunnottomien asiakkaiden ohjaamiseen</p>	<p>Henkilöstön vähyys</p>	<p>Resurssit</p>	<p>Asunnottomuus ja asumisen palveluihin liittyvät haasteet</p>

Asunnottomuuteen ja asumisen palveluihin ja mielenterveys- ja päihdepalveluihin liittyviä raportteja oli eniten, joten aloitin tuloksien läpikäymisen niistä. Asumiseen liittyvät sosiaaliset raportit käsittelevät asunnottomuutta, asumisen haasteita sekä asumisen palveluihin liittyviä puutteita. Mielenterveys- ja päihdetyön palveluihin liittyvät sosiaaliset raportit käsittelevät haasteita palveluiden järjestämisessä, palveluiden ruuhkautumista, henkilöstöresursseja sekä niiden vaikutuksia sosiaalityön asiakastyöhön työikäisten palveluissa. Monialaisen yhteistyön toteuttamiseen liittyvät raportit toivat esille palvelurakenteisiin, palveluiden järjestämiseen ja saatavuuteen liittyviä ilmiöitä ja työikäisten palveluiden työkäyttöön liittyvät raportit toivat esiin organisaation sisäisiä epäkohtia. Tulososion rakensin käsittelemällä sekä ilmiön että ratkaisuehdotuksen samassa luvussa. Tulososiossa hyödynsin myös sitaatteja käyttämäni aineiston sosiaalisista raporteista. Analyysin lopuksi käsitteelin tutkimustuloksia lähdekirjallisuuteen peilaten.

3.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkijan tulee ottaa huomioon monia eettisiä kysymyksiä tutkimusta tehdessä, kuten tiedon hankintaan ja julkistamiseen liittyvät tutkimuseettiset periaatteet. Periaatteiden tunteminen ja niiden mukaan toimiminen on tutkijan vastuulla. Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää hyvän tieteellisen käytännön noudattamista tutkimuksessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mukaan hyvän tieteellisen käytännön keskeisiä asioita ovat muun muassa tiedeyhteisön toimintatavat kuten rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja tulosten arvioinnissa. (Hirsjärvi 2009, 23; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.; Tuomi & Sarajärvi 2018, 151.)

Tutkimusaiheen valinta on jo eettinen kysymys. Aihetta valitessa tuleekin selkiyttää, miksi tutkimukseen ryhdytään ja kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 154.) Sain idean tutkimuksen tekemisestä rakenteelliseen sosiaalityöhön ja sosiaaliseen raportointiin liittyen yliopiston lehtorilta. Olin yhteydessä myös Rakenteellinen sosiaalityö Lapissa-hankkeen työntekijään ja keskustelimme aiheesta tarkemmin. Tutkimuseettinen neuvottelukunnan (2012, 6) ohjeen mukaan tutkijan tulee hankkia tarvittavat tutkimusluvut. Laadin tutkimussuunnitelman, jonka avulla hain tutkimuslupaa aineiston käyttämistä varten Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksesta ja sain heiltä luvan käyttää sosiaalisia raportteja tutkimuksessani.

Anneli Pohjolan (2007) artikkelissa pohditaan eettisyyttä tutkimusta tehdessä. Eettisyyden noudattamista voidaan nähdä esimerkiksi muiden tutkimusten tiedon käsittelyssä. Esimerkiksi vilpillinen toiminta kopioimalla, keksimällä tai vääristämällä tutkimustuloksia voidaan törmätä tutkimuksen eettisyyteen. Piittaamattomuutta eettisyyttä kohtaan voivat olla esimerkiksi tutkimuksen huolimaton tekeminen sekä eri vaiheiden ja tulosten vähäinen raportointi. Luottamuksellisuus arkojen ja henkilökohtaisten tietojen käsittelyssä on erittäin tärkeää. Tutkimuksessa tuleekin muuttaa nimet ja tunnistettavuus niin ettei kenenkään yksityisyyttä loukata. (Pohjola 2007, 12, 14, 20–21; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 9 Tuomi & Sarajärvi 2018, 151.)

Olen pyrkinyt tutkimusta tehdessäni huolellisuuteen ja tarkkuuteen hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Olen hyödyntänyt tutkimuksessa niin kirjallista kuin sähköistä materiaalia ja olen tarkastellut lähdemateriaalia ja sitä onko se laadukasta. Olen tutkimuksessani viittannut asianmukaisesti muiden tutkimuksiin. Aineiston sisältö on luottamuksellista ja olen ollut huolellinen sen säilyttämisessä. Sain sosiaaliset raportit käyttööni digitaalisessa muodossa ja huolehdin siitä, että säilytin ne asian mukaisesti tietokoneella, joka on salasanalla suojattu enkä luovuttanut aineistoa ulkopuolisille. Tulostaessani raportit olen myös pitänyt huolta siitä, että raportit ovat vain omassa käytössäni. Raportteja analysoitaessa kaikki niissä esitetyt henkilöihin liittyvät tunnistetiedot anonymisoitiin. Huolehdin myös siitä, että tulososiossa käyttämistäni sitaateista poistin tunnistetietoja. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen hävitän aineiston sekä kaikki muistiinpanot ja tiedostot aiheeseen liittyen.

Tutkimuksen tekemiseen kuuluu luotettavuuden arvioiminen. Vaikka tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, voidaan tutkimuksessa arvioida sen uskottavuutta, vastaavuutta, siirrettävyyttä ja riippuvuutta. Tutkimusmenetelmän luotettavuutta käsitellään yleensä validiteetin ja reliabiliteetin kautta, vaikkakin niiden ei katsota sopivan laadullisen tutkimuksen arvioimiseen. Validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu ja reliabiliteetti sitä, että tutkimustulokset ovat toistettavissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160–163.) Tutkimuksen validiteettia pohtiessa voidaan miettiä esimerkiksi tutkimuksessa käytettyä menetelmää. Valitsin laadullisen sisällönanalyysin tutkimusmenetelmäksi, koska sen avulla sain vastauksia tutkimuskysymyksiini. Sisällönanalyysin avulla tarkastelin, mitä asioita ja teemoja aineistosta nousi esille. Tutkimuksen reliabiliteettia pohtiessa tutkimus on toistettavissa, koska sosiaalisen raportoinnin työkalu on käytössä laajasti ympäri Suomea.

Luotettavuuden lisäksi on tärkeä huomioida myös tutkimuksen puolueettomuutta. Tutkimukseen voi vaikuttaa esimerkiksi tutkijan sukupuoli, ikä, uskonto, poliittinen asenne, kansalaisuus, virka-asema tai muu vastaava seikka, miten tutkija havainnoi tietoa. Objektivisuus edellyttäisi, että tutkija katsoisi tutkimusaihetta tai -ilmiötä puolueettoman sivustakatsojan näkökulmasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160; Eskola & Suoranta 1998, 17.) Omalla kohdallani puolueettomuuden pohtiminen on ollut aiheellista tutkimuksen alusta alkaen. Työskentelen Rovaniemellä perheiden ja työikäisten palveluissa aikuissosiaalityössä, missä sosiaalisia raportteja on laadittu. Olen siis tutkimusta tehdessäni ollut niin työntekijän kuin myös tutkijan roolissa. Tutkimuksessa käyttämiäni raportteja en kuitenkaan ole itse ollut laatimassa. En kuitenkaan koe, että näillä rooleilla on ollut vaikutusta tutkimuksen tekemiseen tai tutkimustuloksiin. Koen tutkimuksen tekemisen enemmänkin avartaneen omaa tietoutta aiheesta ja lisännyt kiinnostusta aihetta kohtaan.

4 SOSIAALISET RAPORTIT TYÖIKÄISTEN PALVELUISSA LAPISSA

4.1 Asunnottomuus ja asumisen palveluihin liittyvät raportit

Sosiaalisissa raporteissa tuotiin esille asunnottomuuteen, asumisen haasteita ja asumisen palveluihin liittyviä puutteita. Ihmisen perusoikeuksia ovat asunto ja asuminen ja monelle se onkin itsestäänselvyys. Asunnottomuus vaikeuttaa asioiden hoitamista ja normaali elämä yhteiskunnassa on lähes mahdotonta. Asunnottomuus vaikeuttaa elämänhallintaa, joka puolestaan vaikeuttaa selviytymiseen itsenäisestä asumisesta. Asumisen ongelmiin liittyy usein muita ongelmia, esimerkiksi elämäntilanteen muutos tai mielenterveysongelmat. Suomessa asunnottomaksi katsotaan ne, jotka asuvat ulkona, ensisuojojissa tai vastaavissa tilapäismajoituksissa, asuntoloissa, majoitusliikkeissä tai erilaisissa laitoksissa. Lisäksi asunnottomiin voidaan lukea vankilasta vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa ja sukulaisten ja tuttujen luona majailevat. (Lehtonen & Salonen 2008, 10, 23.)

Asunnottomuudesta on yleisesti keskusteltu pitkään. Asunnottomuuden syynä voi olla esimerkiksi kalliit asumiskustannukset, riittämättömyys asunnoista sekä päihdeongelma. Asunnottomuusriski voi koskea useita ihmisryhmiä ja liittyy yhä enemmän taloudellisiin ongelmiin, velkaantumiseen sekä maksuongelmien kasvuun. Yhä suurempi osa asunnottomuudesta on piiloasunnottomuutta. Asunnottomuuden on katsottu näyttäytyvän enemmän pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa kaupungeissa (Ympäristöministeriö 2020, 2). Sosiaalisissa raporteissa tuotiin kuitenkin esille, että asunnottomuus on ongelma myös Lapissa.

”Olemme työssämme törmänneet viime aikoina entistä enemmän nuorten asunnottomuuteen. Alle 30-vuotiaiden päihde- ja mielenterveysongelmaisten sekä rikoksilla oireilevien nuorten elämässä asunnottomuus on usein ensisijainen ongelma, joka vaikeuttaa kokonaisvaltaisesti nuorten elämää, muutoksen aikaansaamista ja kuntoutumista. Nuorten on usein vaikea saada asuntoa elämän kaotisuuden ja lyhytjännitteisyyden vuoksi. Vaikka asunto olisi joskus ollut, on siitä voinut tulla häätö tai turvaton paikka, johon ei enää voi elämäntilanteen vuoksi palata. Useiden häätöjen ja menneiden luottotietojen vuoksi uuden asunnon hankkiminen on usein sattuman kauppaa...” (R8, 6/2021, neg.)

”Minulla on useita asiakkaita, jotka ovat menettäneet vuokra-asunnon ja ovat olleet jo pitkään asunnottomina, tai heillä on asunnottomuuden uhka, vuokrarästien tai häiriökäyttäytymisen vuoksi. --- kaupungissa asunnottomien henkilöiden on erittäin vaikea saada asuntoa, mikäli heillä on maksuhäiriömerkintä luottotiedoissa, varsinkin maksamatta jääneistä vuokrista. Yksityiset

vuokranantajat epäröivät ymmärrettävästi asunnon vuokraamisessa ja isommat vuokranantajat rajaavat heidät asiakaskunnastaan suoraan ulos...” (R12, 8/2021, neg.)

Ympäristöministeriö on laatinut yhteistyöohjelman, jonka tavoitteena on asunnottomuuden puolittaminen vuoteen 2023 mennessä. Suomessa vuoden 2021 lopussa on ollut 3950 yksinelävää asunnotonta, joka on 390 vähemmän kuin 2020. Pitkäaikaisasunnottomien määrä on lisääntynyt toisena vuonna peräkkäin. (Ara 2022.) Vaikka asunnottomien määrä on laskenut, on ongelma yhä ilmeinen. Asunnottomuuspolitiikan rakenteellisena heikkoutena on riippuvuus asuntomarkkinoilla tapahtuvista muutoksista. Asunnottomuus lisääntyy nopeasti vuokra-asuntomarkkinoiden kiristytessä. Toimenpiteet käynnistyvät kuitenkin hitaasti. (Lehtonen & Salonen, 2008, 3.) Sosiaalisissa raporteissa ratkaisuehdotuksissa tuotiin esille väli-vuokra-asunnot, joita pitäisi olla enemmän käytettävissä, asunnottomien ensisuoja tai yö-maja, sekä riittävän tuen saaminen asumiseen.

”Asunto ensin –periaatteen mukaisia asuntoja/asumisyksiköitä, joissa ei vaadita päihitteettömyyttä sellaisille nuorille/aikuisille, jotka eivät halua tai koe tarvitse-vansa muuta kuin asunnon... Sellaisten nuorten osalta, jotka eivät ole tyytyväisiä omaan tilanteeseensa, olisi ratkaisuna palvelu, jossa nuorelle tarjotaan asunto ja velvoitetaan ottamaan vastaan moniammatillinen tuki. Palvelu räätälöitäisiin jokaisen nuoren tarvetta vastaavaksi ja se olisi kotiin annettavaa intensiivistä tukea...” (R8, 6/2021, neg.)

”Kaupunki vuokraa omia asuntoja, joissa voidaan huomioida asiakkaiden va-kavatkin asumisen haasteet, tai ostaa palvelut sopivaksi katsomaltaan taholta, jotta ne tulevat järjestetyiksi.” (R12, 8/2021, neg.)

Asunto ensin -malli olivat hallitusohjelmassa vuosina 2008–2011 ja 2012–2015 pitkäaikais-asunnottomuuden poistamisen virallisena linjauksena (Granfelt, Nousiainen, Haahtela, Juhila & Raitakari 2015). Asumista tukevien sosiaali- ja terveyspalvelujen riittämättömyys ja kohtuuhintaisten asuntojen puute pääkaupunkiseudulla ja isoissa kaupungeissa vaikeutta-vat asunto ensin-periaatetta. Kuntien toiminnassa ei ole vakiintunut riittävästi asunnotto-muustyö. Kuntien peruspalveluissa tulee tunnistaa paremmin asunnottomuus ja riski siihen. (Ympäristöministeriö 2020, 2.) Asumiseen liittyvistä palveluista tai niiden puutteesta oli myös useita raportteja.

”--- kaupungilla ei ole tarjota riittäviä asumisen palveluita erityistä tukea tar-vitseville asiakkaille, jotka eivät kykene asumaan normaalissa vuokra-asun-nossa. Usein nämä henkilöt eivät myöskään toivo tukea asumiseensa. Useat

asunnottomat majailevat tästä syystä ulkona, putkassa, teltassa ja vaihtelevasti kavereidensa luona. Sosiaalipalveluissa tulisi kyetä vastaamaan asunnottomien tarpeeseen.” (R11, 8/2021, neg.)

”--- kaupungilla ei tällä hetkellä ole tarjolla kriisiluonteista majoitusta asunnottomille päihteidenkäyttäjille / vaikeasti asutettaville mielenterveyskuntoutujille. Osa asioi virka-ajan ulkopuolisessa seutupäivystyksessä ja pääsee sitä kautta lyhyeksi ajaksi esimerkiksi hotelli-/hostellimajoitukseen, mutta osalle ei ole tarjota minkäänlaista majoitusta ennen kuin jonkinlainen asunto löytyy. Heitä ohjataan yöpymään tuttavien tai sukulaisten luona. He kuormittavat palveluohjausta, sosiaalitoimiston neuvontaa ja seutupäivystystä sekä terveydenhuoltoa. Osasta asunnottomia tulee yhteydenottoja muilta paikkakunnilta.” (R21, 10/2021, neg.)

”--- kaupungin aikuissosiaalityössä ei ole riittävästi resurssia asunnottomien asiakkaiden tukemiseksi asunnon haussa. Nyt sosiaali-ohjaajat ja sosiaalityöntekijät etsivät asiakkaan kanssa asuntoa esimerkiksi asiakkaan ollessa kaupungin tilapäismajoituksessa. Tilapäismajoituspaikkoja ei ole riittävästi, jolloin paine oman asunnon saamiselle on kova tilapäismajoituksen vapauttamiseksi seuraavalle tarvitsevalle...” (R25, 1/2022, neg.)

Ratkaisuehdotuksena edellä mainittuihin ongelmiin ehdotettiin yömajaa tai kriisiluonteista majoitusta. (R11, 8/2021, neg.) Koska kyse ei ole suuresta asiakasjoukosta tuodaan esille myös kriisimajoituksen järjestäminen toisen kaupungin kanssa kustannusten jakamiseksi. (R21, 10/2021, neg.) Ehdotuksena tuodaan esille, asumisneuvonnan palvelu, jossa sosiaalityöntekijä tai -ohjaaja on voinut varata asunnottomalle asiakkaalle ajan asumisneuvojalle asunnonhakua varten nopeasti. Asumisneuvojalla on myös tietotaitoa ja ns. hiljaista tietoa asunnon hakuun ja vapaisiin asuntoihin liittyen. (R25, 1/2022, neg.) Koska asunnottomuuden ja asumisen ongelmien taustalla on yksilöllisiä sekä rakenteellisia tekijöitä, asumissosiaalisen työn voi nähdä olevan selvästi yhteydessä sosiaalityöhön- ja ohjaukseen. Joissakin kunnissa asumissosiaalinen työ on vakiintunut palvelu tai osa eri toimijoiden osaamista ja työtä tulisikin vahvistaa. (Karjalainen 2019, 62.)

Yksi sosiaalisista raporteista toi esille myös tilanteen, jolloin nuori on muuttamassa omaan asuntoon, mutta Kela ei tue vuokravakuuden maksamista henkilölle, jotka asuvat vanhemman luona.

”Kela ei tue perustoimeentulotuella vuokravakuuden maksamista henkilöille, jotka asuvat vanhemman luona ja haluavat itsenäistyä ja muuttaa omilleen asumaan. Mielestäni tämä on epäkohta, joka tulisi korjata, jotta pienituloisien perheiden lapsilla olisi yhtäläinen mahdollisuus itsenäistymiseen ja elämässä

eteenpäin siirtymiseen kehityspsykologisien seikkojenkin valossa...” (R30, 2/2022, neg.)

Kelan internet-sivulla (Kela 2023) mainitaan, ettei vuokravakuutta myönnetä, jos muuttaa vanhempien luota ilman erityisiä perusteita. Sosiaalisessa raportissa tuotiin esille, että tilanne on sama myös niiden lasten kohdalla, jotka ovat joutuneet muuttamaan takaisin vanhemman luokse asunnottomuuden uhatessa.

”Tilanne on sama myös jo ”vanhempien” lasten kohdalla, jotka tilanteen pakosta ovat joutuneet muuttamaan takaisin vanhemman luokse asunnottomuuden uhatessa. Nykyisessä järjestelmässä tämän henkilön tulisi valehdella ja kiistää asuvansa vanhemman luona, jonka luota tosiasiallisesti oleskelee, saadakseen perustoimeentulotukena vuokravakuuden ja mahdollisuuden muuttaa taisin omaan asuntoon, jonka on jostakin syystä menettänyt.” (R30, 2/2022, neg.)

Ratkaisuehdotuksena tilanteessa vuokravakuus tulisi ottaa huomioon perustoimeentulotuksessa, jotta mahdollisuus omaan asuntoon olisi mahdollinen jokaiselle.

”Tilanne tulisi ottaa huomioon perustoimeentulotuessa eikä sosiaalipalveluiden harkinnan varaisena toimeentulotukena, jotta mahdollisuus olisi tosiasiallisesti yhtäläinen jokaiselle.” (R30, 2/2022, neg.)

Mikko Ilmoniemi (2023, 57) käsittelee artikkelissaan kodittomuutta kriisin kokemuksena. Ymmärrys kriisistä pitkittyneenä turvallisuutta haastavana kokemuksena auttaa ymmärtämään kodittomien toimintaa, kokemuksia ja ratkaisuja (mt., 57). Asuntoa ja asumista ei voi erottaa ihmisen muusta elämästä. Asunto mahdollistaa integroitumisen yhteiskuntaan, kuten työssäkäyntiin ja kouluttautumisen, ihmissuhteisiin sekä päihteidenkäytön hallintaan, kun taas ilman asuntoa jääminen merkitsee osattomaksi jäämistä monista yhteiskunnallisista toiminnoista, syrjäytymistä. Kyseessä on siis elämän perusedellytyksistä ja elämän mielekkyydestä, joista kumpikaan ei korvaa toista, mutta toisen puuttuminen lisää toisen riskiä tuhoutua. Asunnottomuuden vuoksi myös yritys kuntoutua voi jäädä tuloksettomaksi. Asunnon löytymisen jälkeen tärkeää on mielekkään toiminnan löytyminen sekä merkityksellisten ihmissuhteiden ylläpitäminen. Tuki asumiseen liittyen tulee nähdä ihmisen kokonaisvaltaisena tukemisena. Tärkeää on ongelmien syntymisen ja uusiutumisen ennaltaehkäiseminen. (Granfelt ym. 2015; Granfelt 2022, 234; Lehtonen & Salonen 2008, 10, 19–20; Karjalainen 2019, 61.)

4.2 Mielenterveys- ja päihdepalveluiden toteuttamiseen liittyvät raportit

Toisena isona ryhmänä raporteissa nousi esille haasteet mielenterveys- ja päihdepalveluiden toteuttamisessa, henkilöstöresurssit palveluissa ja niiden vaikutus asiakastyöhön työikäisten palveluissa. Mielenterveys on tärkeä osa ihmisen hyvinvointia. Viime vuosikymmeninä kuitenkin väestön fyysinen terveys ja elinajanodote ovat parantuneet, mutta mielenterveyden häiriöt sekä päihdehäiriöt ovat suuria kansanterveydellisiä haasteita. Jossain vaiheessa elämää jopa puolella väestöstä on jokin mielenterveyden häiriö ja lähes puolet työkyvyttömyyseläkkeistä johtuu niistä. Lapin hyvinvointialueella syrjäytymisriskissä ja mielenterveysperusteisesti työkyvyttömyyseläkkeellä olevia nuoria on keskimääräisesti enemmän. Vaikka näiden sairauksien määrä ei ole väestössä lisääntynyt ja hoidosta tiedetään enemmän, ne aiheuttavat ison osan ihmisten toimintakyvyn menetyksestä ja päihteidenkäyttö myös ennenaikaisia kuolemia. Hoidon ja muiden palveluiden saatavuus ei ole kehittynyt riittävästi. (Vorma, Rotko, Larivaara & Kosloff 2020, 11, 13; Karjalainen ym. 2019, 57; THL 2022, 5.)

Mielenterveystyön ja päihde- ja riippuvuustyön valtakunnallisesta suunnittelusta, ohjauksesta ja valvonnasta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö ja palveluiden järjestämisestä säädetään laissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö). Mielenterveystyön tavoitteena on vahvistaa mielenterveyttä ehkäisemällä, parantamalla ja lievittämällä oireita. Päihde- ja riippuvuustyön tavoitteena on vähentää tai poistaa päihteisiin ja riippuvuuteen liittyviä terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta vaarantavia tekijöitä. (Kanerva & Hämäläinen 207, 66; Sosiaali- ja terveysministeriö.)

Viime vuosien aikana psyykkisten sairauksien hoito on lisääntynyt vuosittain. Hoitoon pääsy on kuitenkin haastavaa, vaikka psyykkisissä sairauksissa hoitoon pitäisi päästä nopeasti. Alueellisia eroja oikea-aikaiseen hoitoon pääsemisessä sekä monipuolisten palveluiden saatavuudessa on suuret. (Vorma ym. 2020, 29–30.) 19.12.2022 julkaistussa Ylen uutisessa (Passoja 2022) kerrotaan, ettei hoitotakuu toteudu Lapin sairaanhoitopiirin aikuispsykiatriassa. Uutisen mukaan useat nuoret ovat odottaneet apua yli määräajan ja matalan kynnyksen palvelut ovat ruuhkautuneet. Sosiaalisissa raporteissa tuotiin myös esille mielenterveyspalveluiden jonot ja niiden vaikutus asiakkaiden tilanteisiin.

”Psykiatrian poliklinikan jonot hoidon suunnitteluun ovat erittäin pitkiä. Jonotusajat ovat yli puolen vuoden mittaisia lääkäreiden puutteellisen määrän

vuoksi, mikä on vaikuttanut siihen, että asiakkaan hoito psyykkiseen sairauteen viivästyy huomattavasti... ” (R10, 8/2021, neg.)

”Psykiatristen palveluiden vaikea tilanne näkyy aikuissosiaalityössä. Asiakastyössä yli 30-vuotiaiden asiakkaiden parissa on tullut esiin, miten hankala on tällä hetkellä päästä psykiatriseen osastohoitoon ---, vaikka asiakkaalla tarvetta olisi... ” (R23, 11/2021, neg.)

”--- kaupungin aikuissosiaalityössä psykiatrian palveluiden pitkät jonot vaikuttavat asiakkaiden tilanteiden kriisiytymiseen. Tämä näyttäytyy sosiaalipalveluissa kasvavana palvelun tarpeena. Asiakkaat voivat odottaa psykiatrian palveluihin yli vuoden, ilman että saavat riittävää tukea odotusajalle. Psykiatrian poliklinikalta asiakkaita ohjataan odotusajalla käymään Mielitiimin palveluissa. Mielitiimissä puolestaan usein todetaan asiakkaiden tilanteiden olevan liian vakavia matalan kynnyksen Mielitiimin palveluihin. Asiakkaiden toimintakyvyn heikkeneminen näyttäytyy sosiaalipalveluissa siten, että he tarvitsevat enemmän kannattelua ja heidän psyykkinen tilanteensa sekä toimintakykynsä laskevat olennaisesti tänä odotusaikana.” (R40, 8/2022, neg.)

Anna Metteri (2012, 202) tuo esille mielenterveysongelmaisten kohtuuttomat tilanteet ja etenkin sosiaaliturvan välinputoamisen. Sosiaalisten raporttien mukaan asiakkaiden jonottaminen palveluihin vaikutti myös heidän taloudelliseen tilanteeseensa.

”...Erittäin pitkät jonotusajat ovat vaikuttaneet myös asiakkaiden hoidon lisäksi heidän etuuksiinsa. Esimerkiksi sairauspäivärahan ensisijaisuusaika on ehtinyt tulla täyteen jonotuksen aikana ja asiakkaan on tullut ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi toimeentulonsa turvaamiseksi, vaikka asiakas ei olisi työkykyinen. Myös mahdollisten kuntoutuspalveluiden suunnittelu on tätä kautta viivästynyt... ” (R10, 8/2021, neg.)

”...Psykiatrian asiakkaat jonottavat psykiatrialle, lääkärit tapaavat asiakkaita etänä, omahoitajille on jonot ja asiakkaiden hoitokokonaisuudet näyttäytyvät vajavaisina. Puutteellisten resurssien vuoksi asiakkaiden b-lausunnot eivät ole edenneet Kelalle, jolloin Kela ei käsittele asiakkaan sairaus-/kuntoutusetuuksia ajallaan ja asiakas jää rahatta. Palveluiden ruuhkautumista ja resurssivajetta on näkynyt kuluneen vuoden ajan myös Kelassa. Kun asiakkaiden b-lausunnot viimein etenevät Kelaan, kestää Kelassa hakemusten käsittelyssä viikkoja ja jopa kuukausia. Kela ohjeistaa tällöin asiakkaita hakeutumaan työttömyysetuudelle sekä hakemaan perustoimeentulotukea. Kun asiakas hakee työttömyysetuutta, tulee hänen ensin ilmoittautua työnhakijaksi. Tällöin Työllisyyspalveluissa käynnistyy uuden työnhakijan kontaktointiprosessi. Toimimattomat resurssit heijastavat näin muidenkin toimijoiden ja viranomaisten työhön.” (R14, 9/2021, neg.)

Pekka Karjalainen, Anna Metteri ja Minna Strömberg-Jakka (2019, 44) kirjoittavat mielen-terveyspalveluiden pitkistä jonotusajoista, joka näyttäytyy sosiaalityössä asiakkaiden

kannatteluna näissä tilanteissa. Myös sosiaalisissa raporteissa tuotiin esille asiakkaiden kannattelu.

”Aikuissoisaalityössä pyritään tänä aikana kannattelemaan asiakasta muun muassa tapaamalla asiakasta säännöllisesti ja/tai olemaan puhelimitse asiakkaaseen säännöllisesti yhteydessä.” (R10, 8/2021, neg.)

”Sosiaalipalveluissa kannatellaan psykiatrasta hoitoa tarvitsevia asiakkaita, jolloin aika kuluu mm. psykiatrilta soitteluihin ja akuuttien kriisitilanteiden hoitamisiin ja päivystykseen ohjaamiseen. Tällöin sosiaalipalveluiden perustehtävän tekeminen venyy, siirtyy ja jää taustalle.” (R14, 9/2021, neg.)

Yhdessä raportissa tuotiin esille asiakkaan tilanne mielenterveyspalveluissa, kun asiakas on jäänyt laitoshoidon jälkeen pitkäksi aikaa avohoidossa ilman omatyöntekijää työntekijän poissaolon vuoksi (R44, 8/2022, neg). Sosiaalisissa raporteissa mielenterveystyöhön liittyviin ilmiöihin ratkaisuehdotuksina oli resurssien lisääminen sekä ennaltaehkäisevään mielenterveystyöhön panostaminen.

”Psykiatrian poliklinikan lääkäripula on huolestuttava ja olisi hyvin tärkeää, että tähän pystyttäisiin puuttumaan.” (R10, 8/2021, neg.)

”Aikuispsykiatrian resurssit on järjestettävä kestävällä tavalla.” (R14, 9/2021, neg.)

”Riittävät resurssit psykiatrian poliklinikalle ovat tarpeen. Ennaltaehkäisevään mielenterveystyöhön panostaminen ja siten riittävä ja oikea-aikainen tuki vähentäisivät psykiatrisen osastohoidon tarvetta. Riittävät resurssit mahdollistavat asiakkaiden kuntoutumisen ennen kuin ongelmat kroonistuvat tai kriisiytyvät.” (R23, 11/2021, neg.)

Mielenterveystyön kehittäminen tarkoittaa taloudellisuutta, oikeudenmukaisuutta ja vaikuttavuutta. Mielenterveysstrategia ohjaa pitkäjänteiseen, tulokselliseen ja ajantasaiseen mielenterveyspolitiikkaan ja se kannustaa yhteistyöhön eri hallinnonalojen kesken kuten julkisten, yksityisten, kolmannen sektorin ja muun kansalaistoiminnan. Lisäksi yhteistyötä tulee edistää eri palvelualueilla terveydenhuollossa sekä terveydenhuollon ja sosiaalihuollon välillä. (Vorma ym. 2020, 13.) Sosiaalityön merkitys nähdään tärkeänä, jotta asiakkaiden toimeentuloon tai kuntoutumisprosessiin ei tule katkoksia (Karjalainen ym. 2019, 59).

Mielenterveys- ja päihdelainsäädännön uudistamisesta on kirjattu Suomen pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan. Ehdotettujen lakien on tarkoitus tulla voimaan

pääsääntöisesti 1.1.2023. Hyvinvointialueiden ja kuntien mielenterveyden edistämisen ja ehkäisevän päihdetyön tehtäviä selkeytetään sekä mielenterveys- päihde- ja riippuvuustyön ja hoidon toteuttamista osana hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. (Eduskunta.fi 2022; Sosiaali- ja terveysministeriö 2022.) Mielenterveys- ja päihdepalveluiden saaminen muiden terveystalveluiden tasolle vaatii yhteistä sitoutumista ja voimavaroja (Vorma 2020, 11).

Aiemmin kuntien, mutta 1.1.2023 hyvinvointialueiden toteuttamalla päihde- ja riippuvuustyöllä tarkoitetaan palveluja ja toimintaa, jolla vähennetään tai poistetaan päih-teisiin ja riippuvuuteen liittyviä, hyvinvointia ja turvallisuutta vaarantavia tekijöitä, vastataan päih-teiden ongelmakäytöstä aiheutuvaan tuen tarpeeseen ja tuetaan päih-teettömyyttä tai riippuvuudesta irrottautumista. (Sosiaali- ja terveysministeriö.) Suurin osa päihdehuollon palveluita käyttävistä käyttää avohuollon palveluita kuten A-klinikka. Lyhytaikainen katkaisuhuolto sekä pitempiaikaista kuntoutusta käytetään avohoidon tukena. Lisäksi on matalan kynnyksen haittoja vähentäviä terveysneuvontapalveluita huumeiden käyttäjille, missä voi asioida nimettömänä. (Partanen & Kurki 2015, 202; Kuussaari & Partanen 2020, 63.)

Viime vuosina päihdepalvelut ja niissä ilmenevät puutteet ovat olleet julkisessa keskustelussa. Johanna Ranta ja Katja Kuusisto (2022, 301) tuovat artikkelissaan esille julkisessa keskustelussa nousseita argumentteja siitä, millaisia ovat tarkoituksenmukaiset päihdepalvelut, miten ne pitäisi järjestää ja kenellä ja missä tilanteessa on oikeus saada hoitoa. Huolena voi olla esimerkiksi se, että päihdepalveluita tarvitsevat jäävät ilman tukea yksilölliset tarpeet sivuuttavan palveluvalikoiman, leimaavien kohtaamisten tai kriminalisoidun huumeiden käytön vuoksi. Lisäksi päihderiippuvuus ja kuormittava elämäntilanne voi heikentää ihmisten ymmärrystä oikeuksistaan, jolloin riski jäädä ilman palveluita kasvaa. (mt., 301.)

Sosiaalisissa raporteissa tuotiin esille päihdepalveluiden puutteellisuus Lapin alueella. Esimerkiksi korvaushoidon asiakkaat kokevat, etteivät he saa riittävää psykososiaalista tukea, vaikka Käypä hoito-ohjeen (2022) mukaan psykososiaalista hoitoa ja kuntoutusta tulee tarjota kaikille huumeriippuvuudesta kärsivälle. Keskeistä hoidossa on terapeutin keskustelu ja yhdessä tekeminen (mt.) Myös sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen (33/2008) mukaan opioidiriippuvaisen hoitosuunnitelmaan pitäisi sisältyä psykososiaalinen hoito.

”Useat Korvaushoidossa olevat asiakkaat ovat kertoneet, etteivät he saa riittävästi tai ollenkaan keskusteluapua siirtyessään A-klinikalta Korvaushoitoon. Lääkkeenoton lisäksi psykososiaalinen tuki puuttuu...” (R24, 11/2021, neg.)

Ratkaisuksi kyseiseen ongelmaan ehdotetaan resurssien lisäämistä korvaushoitoon tai keskustelujen jatkamista A-klinikalla. (R24, 11/2021, neg.) Raporteissa tuotiin esille myös laitosmaisena päihdepalvelun puuttuminen.

”Työikäisille päihdeongelmallisille asiakkaille ei ole riittävästi tarjolla (laitos) päihdekatkaisu- ja kuntoutuspaikkoja. Olisi tärkeää, että hoitopaikka löytyisi asiakkaan kotiseudulta, eikä tarvitsisi matkustaa satojen kilometrien päähän saadakseen hoitoa.” (R31, 2/2022, neg.)

”Päihdepalveluiden lakkaaminen Muurolan sairaalasta on nostanut kynnystä katkojaksolle lähtemiselle. Katkolle on hankalaa lähteä pidemmälle (lähin Kemissä). Myös terveyskeskuksien katkopaikat ovat pahasti ruuhkautuneet ja katkoja on jouduttu siirtämään. Asiakas ei ole päässyt katkolle silloin, kun motivaatio katkaisuun olisi olemassa.” (R39, 8/2022, neg.)

Vaikka palveluita olisi teoriassa saatavilla, ei niitä ole yhdenvertaisesti käytettävissä esimerkiksi maantieteellisistä syistä (Ranta & Kuusisto 2022, 306). Arvioiden mukaan kolmasosa päihdehoidon tarpeessa olevista saa hoitoa Suomessa. Palveluiden parantamisesta huolimatta palveluiden määrä on jäänyt riittämättömäksi sekä palveluiden sisältö, rakenne ja koordinaatio ovat kehittyneet epätasaisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 5, 29.) Ratkaisuna edellä kuvattuihin päihdehuollon ilmiöihin ehdotettiin resurssien lisäämistä (R24, 11/2021, neg.), paikkojen ja palveluiden lisäämistä sekä palveluiden organisointia alueellisesti niin, että hoito olisi saavutettavissa.

Päihderiippuvuuden hoito ja kuntoutuminen on tärkeää asiakkaalle itselle, hänen läheisille sekä yhteiskunnalle. Päihteiden aiheuttamat kustannukset ovat arviolta kaksi miljardia euroa vuodessa. Päihteidenkäytön negatiiviset vaikutukset ulottuvat usealle osa-alueelle yhteiskunnassa: somaattisiin sairauksiin, mielenterveysongelmiin, työpoissaoloihin, rikollisuuden kasvuun ja yhteiskunnallisen turvattomuuden lisääntymiseen. (Uusikylä & Laine 2021, 39; Karttunen 2021, 203.) Lain uudistamisella tuetaan sosiaalihuollon asiakkaan oikeutta saada tarvitsemaansa tukea ja sosiaalipalveluita päihteiden ongelmakäytöstä, riippuvuuskäyttäytymisestä tai psyykkisen toimintakyvyn alenemisesta johtuvasta tuen tarpeesta. Uudeksi sosiaalipalvelun muodoksi sosiaalihuoltolakiin lisätään päihdetyön erityisenä palveluna tarjottava päiväkeskuspalvelu. (Eduskunta.fi 2022.)

Kaksi sosiaalista raporttia käsitteli neuropsykiatrisia häiriöitä ja niiden palvelujärjestelmän puutteellisuutta. Yleisimpiä kehityksellisiä neuropsykiatrisia häiriöitä ovat muun muassa aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö (ADHD), autismikirjon häiriö, Touretten syndrooma ja kehityksellinen kielihäiriö. Muita häiriöitä voivat olla esimerkiksi erilaiset tunnehäiriöt, oppimiskyvyn häiriöt tai määrittämättömät laaja-alaiset kehityshäiriöt. Kehitykselliset neuropsykiatriset häiriöt ovat synnynnäisiä tai ne ovat ilmenneet lapsuudessa. Neuropsykiatrisia oireita esiintyy noin 15 % suomalaisista. Neuropsykiatristen häiriöiden tuki- ja hoitotoimet on tärkeää aloittaa varhaisessa vaiheessa ongelmien ilmetessä. (Virta & Koponen 2019, 362; Jäntti & Savinainen 2018, 263–267.) Palvelujärjestelmä koetaan kuitenkin pirstaleiseksi ja riittämättömäksi ja hoidon järjestämisessä ja siihen ohjautumisessa on huomattavia eroja valtakunnallisesti (Lämsä, Ahonen, Appeqvist-Schmilechner, Tuulio-Henriksson 2018, 128).

”Olemme työssämme (aikuissosiaalityön nuorten tiimi) huomanneet, että alueella on riittämättömät palvelut nuorille neopsyaisille...” (R2, 5/2021, neg.)

”Aikuissosiaalityön asiakkaiden piirissä koostuu usein keskittymiskyvyn haasteet. Aikuisten osalta vaikeat keskittymisen haasteet vaikuttavat arjen toimintakykyyn, laskujen maksuun, sovituisa ajoissa pysymiseen, oman elämän hallintaan ym.. Jonot tutkimuksiin ja mahdolliseen lääkitykseen tai kuntoutukseen ovat kuitenkin pitkät, jonka aikana elämäntilanteen kriisiytyvät. Näissä tilanteissa sosiaalitoimi pyrkii tukemaan asiakasta ja terveydenhuollon palveluiden vajeet näyttävät siten sosiaalitoimen palveluiden kuormittumisena.” (R41, 8/2022, neg.)

Ratkaisuissa tuotiin esille neuropsykiatristen oireiden tunnistamisen tärkeys varhaisessa vaiheessa, koulutus aiheeseen liittyen sekä resurssien lisääminen. Oikeanlaisella tuella ja hoidolla sekä ennaltaehkäisevällä toiminnalla on merkittävä myönteinen vaikutus yhteiskuntaan sekä yksilön hyvinvointiin ja elämänlaatuun (Jäntti & Savinainen 2018, 266–267). Sosiaalialan ammattilaiset asetetaankin haastavaan tilanteeseen sosiaalipalveluiden niukkojen resurssien, lisääntyvien asiakasmäärien sekä muiden palveluiden paikkaamistarpeen vuoksi (Tuominen 2021, 114).

4.3 Monialaisen yhteistyön toteuttamiseen liittyvät raportit

Seuraavana ryhmänä sosiaalisissa raporteissa nousivat esille palvelurakenteisiin, palveluiden järjestämiseen ja saatavuuteen sekä etuusjärjestelmään liittyviä ilmiöitä. Raporteissa

tuotiin esille, kuinka palveluprosessit ja moniammatillinen yhteistyö toimii. Raporteissa mainittiin yhteistyötahoja, kuten TE-palvelu, Kela ja terveydenhuolto. Lisäksi raporteissa tuotiin esille ajankohtainen ilmiö etäpalveluiden järjestämiseen liittyen, mikä korostui koronapandemian aikana.

Raporteissa tuotiin esille, ettei yli 30-vuotiaille asiakkaille ole tarjolla riittävästi palveluita, esimerkiksi ryhmämuotoinen sosiaalinen kuntoutus puuttuu. Kelan palveluiden tai työllistymistä edistävien palveluiden, kuten kuntouttavan työtoiminnan, ei katsota olevan aina asiakkaan tilanteeseen sopiva palvelu. Raporteissa tuotiin esille, että palvelujärjestelmässä oleva aukko koskettaa todennäköisesti erityistä tukea tarvitsevia aikuisia.

”Palveluja yli 30-vuotiaille aikuissosiaalityön asiakkaille ei ole kovin paljon tarjolla. Olemassa olevat palvelut keskittyvät työllistymistä edistäviin palveluihin tai Kelan palveluihin, jotka edellyttävät lääkärin lausuntoa. Matalan kynnyksen palveluita yli 30-vuotiaille ei juurikaan ole...” (R29, 2/2022, neg.)

”Aikuissosiaalityön asiakkaat tarvitsevat sosiaalista ryhmämuotoista kuntoutusta, jota tällä hetkellä ei ole tarjolla palveluvalikossa yli 30-vuotiaille...” (R32, 3/2022, neg.)

Sosiaalisen kuntoutuksen avulla pyritään palauttamaan kuntoutuvan henkilön kyky selviytyä arkipäivän toiminnoista, vuorovaikutussuhteista ja toimintaympäristön rooleista (Järvikoski 2013, 47). Sosiaalisesta kuntoutuksesta säädetään sosiaalihuoltolain kohdassa 17§. Se on tehostettua ja tavoitteellista tukea sosiaalisen toimintakyvyn ja elämönhallinnan parantamiseksi tai ylläpitämiseksi, syrjäytymisen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi sekä osallisuuden edistämiseksi (Sosiaalihuoltolaki 17§). Taustalla voi olla esimerkiksi pitkittynyt työttömyys, koulutuksesta ulosjääminen, asunnottomuus, päihteidenkäyttö, mielenterveysongelmat tai muut psykososiaaliset ongelmat (Nieminen 2018, 15). Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailla voi olla monia yhtäaikaaisia tuki- ja palvelumuotoja (Määttä 2018, 26). Ratkaisuehdotuksena tuotiin esille sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän perustaminen yli 30-vuotiaille asiakkaille.

”Sosiaalihuoltolaissa säädetään sosiaalisesta kuntoutuksesta, joka olisi vastaus tähän palvelujärjestelmässä olevaan aukkoon. Sosiaalisen kuntoutuksen toiminnan kehittämisen kautta voitaisiin vastata tällä hetkellä palvelujärjestelmän ulkopuolelle putoavien asiakkaiden tuen tarpeisiin ja siten ehkäistä syrjäytymistä...” (R29, 2/2022, neg.)

”Perustetaan sosiaalisen kuntoutuksen ryhmä esimerkiksi päiväkeskuksen yhteyteen. Mikäli kaupungilla ei ole tarjota sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiä, voitko siihen soveltaa palveluseteliä, ostaa palvelua?” (R32, 3/2022, neg.)

”--- kaupungista puuttuu yli 30-vuotiaille tarkoitettu sosiaalisen kuntoutuksen ryhmä. Ryhmä voisi toimia osittain samalla periaatteella kuin nyt oleva Ipv kuntouttavan työtoiminnan ryhmä. Asiakkaiden osallistumista voitaisiin tukea esimerkiksi bussikortin myöntämisellä, jotta ryhmään osallistuminen ei jäisi kulemisesta kiinni.” (R33, 3/2022, muu.)

Sosiaalisen kuntoutuksen avulla voidaan edistää sosiaalista toimintakykyä muun muassa asumiseen, liikkumiseen ja yleiseen osallistumiseen liittyen, huolehtia taloudellisista asioista, tukea sosiaalisia verkostoja sekä parantaa työllistymisedellytyksiä ja työelämäosallisuutta (Notkola, Pitkänen, Tuusa, Ala-Kauhaluoma, Harkko, Korkeamäki, Lehikoinen, Lehtoranta, Puumalainen, Ehrling, Hämäläinen, Kankaanpää, Rimpelä & Vornanen 2013, 129). Yleisimpiä työmenetelmiä sosiaalisessa kuntoutuksessa ovat sosiaalialan ammattilaisen tarjoama tuki ja ohjaus ja ryhmätoiminta, mutta sosiaalisen kuntoutuksen järjestäminen ja toimintamuodot vaihtelevat suuresti eri kunnissa (Karjalainen 2019, 53–54). Sosiaalisen kuntoutuksen paikka sosiaalityön ja kuntoutuksen välissä vaatii myös selkeyttämistä. Molemmat ovat muutostyötä, jolla pyritään vaikuttamaan yksilön ja yhteiskunnan väliseen suhteeseen. (Romakkaniemi, Lindh & Laitinen 2018, 107.)

Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskunnallinen merkitys korostuu ja sen tarve ja kehittäminen kasvavat, koska työ- ja toimintakyvyn ongelmat ovat monimutkaisempia, pitkäaikaistyöttömyys on kasvanut sekä päihde- ja mielenterveysongelmat, köyhyys, huono-osaisuus ja syrjäytymisriski ovat lisääntyneet (Lindh, Härkäpää & Kostamo-Pääkkö 2018, 8). Lisäksi maailmanlaajuinen COVID19-pandemia on vaikuttanut etenkin nuorten tilanteeseen (Leskelä 2022, 6).

Kahdessa raportissa tuotiinkin esille koronapandemia ja sen vaikutukset ihmisten elämään ja sosiaalityöhön. Pandemia alkoi alkuvuodesta 2020 kestäen kevääseen 2022. Keväällä 2020 Suomi oli poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi ja hallitus päätti valmiuslain käyttämisestä. (Eduskunta.fi, 2022.) Suomessa tehtiin laajoja rajoitustoimenpiteitä muun muassa rajoittamalla liikkumista, sulkemalla palveluita ja ihmisiä kehoitettiin välttämään ihmiskontakteja ja julkisia kokoontumisia. Monet palvelut siirtyivät etäpalveluiksi.

”Koronapandemia on aiheuttanut puutoksia työikäisten palvelujen saatavuudessa. Pandemian seurauksena palvelut siirtyivät suurimmalta osalta etänä toimiviksi esim. Te-palvelut, Kela, terapiapalvelut, mielenterveyspalvelut ja myös osittain sosiaalipalveluita tehtiin etänä...” (R34, 3/2022, neg.)

”Kela on koronavuotena sulkenut useat palvelunsa ja monet sosiaalitoimen asiakkaat, jotka tarvitsevat erityistä tukea - tukea kädestä pitäen - ovat jääneet vaille Kelan neuvontaa...” (R6, 5/2021, neg.)

Tutkimuksen mukaan palveluiden muutoksilla ja pandemia-ajalla yleisesti oli suuria vaikutuksia sosiaalialan asiakkaiden elämäntilanteisiin. Asiakkaita on pudonnut palveluiden piiristä ja ongelmat ovat lisääntyneet. Sosiaalialan palvelut ovat jatkuneet pandemian ajan, mutta palvelusektoreiden välillä oli jonkin verran eroja palveluiden toteutuksessa. Yhteistyökumppaneiden palveluiden väheneminen tai sulkeminen on vaikuttanut asiakastyötä. (Harrikari, Romakkaniemi, Fiorentino, Saraniemi, Tiitinen & Leppiaho 2021, 5; Kuusikko-työryhmä 2022, 58; Kivipelto & Iivonen 2023, 121.) Raportissa tuotiin esille, että sosiaalitoimi on paikannut runsaasti erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden palveluiden puutteita. Ratkaisuehdotuksessa tuotiinkin esille tärkeänä asiana, että palvelut turvataan jatkossa poikkeustilanteissa sekä se, että asiakkaat saavat tarvittaessa konkreettista apua niissä tilanteissa.

”Jatkossa viranomaisten on huolehdittava paremmin, että heikoimmassa asemassa olevien palvelujen saatavuus turvataan lähipalveluilla poikkeustilanteissa.” (R34, 3/2022, neg.)

”Kelalle tarvitaan ihmisiä töihin auttamaan ihmisiä konkreettisesti hakemusten teossa.” (R6, 5/2021, neg.)

Edellä mainittuun konkreettiseen auttamiseen liittyen yksi raporteista toi esille matalankynnyksen palvelun tarpeen asiakkaille esimerkiksi lomakkeiden täyttämiseen ja digipalveluiden käyttämiseen. Asiakkaiden haasteena on usein laskujen maksaminen ja etuuksien hakeminen. Kaikilla asiakkailla ei ole myöskään välineitä etäyhteyksiin tai osaamista sähköisten palvelujen käyttämiseen. Asiakkailta ei myöskään välttämättä ole verkkopankkitunnuksia, eikä puhelinta, jolloin tunnistautuminen sen avulla eri nettipalveluihin ei ole mahdollinen.

”Ja korostan, että erittäin matalan kynnyksen tuella tarkoitan, että jos kyseinen apu edellyttää asiointia viranomaisten kanssa, jopa jossain virastossa, tai useiden sosiaaliohjelmien haastatteluja ja palvelutarpeenarvioita, niin useat kieltäytyvät koko hommasta. Jos apua tarvitsee vain tietokoneen/puhelimen käyttämisessä, niin ei monikaan koe tarvitsevänsä siihen viranomaisten apua. Mutta kuka heitä sitten avustaisi?” (R9, 7/2021, neg.)

Aihe on tärkeä, koska digipalvelut ovat lisääntyneet viime vuosina ja niitä kehitetään jatkuvasti. Lapissa digipalveluita ja etäyhteyksiä voidaan hyödyntää jo pitkien välimatkojenkin vuoksi. On kuitenkin ihmisiä, jotka näitä palveluita eivät pysty tai he eivät osaa käyttää. Hannele Hyppönen ja Katja Ilmarinen (2019, 280) kirjoittavat artikkelissaan digisyryjäytymisestä. Ihminen voi ajautua yhteiskunnan toimintojen ulkopuolelle sen vuoksi, ettei hän pysty, osaa tai halua käyttää digitaalisia sovelluksia tai asioida sähköisesti.

Sosiaalisissa raporteissa tuotiin esille monialaisen yhteistyö sen onnistumisine ja haasteineen. Aikuissosiaalityössä kohdataan ongelmia kuten työttömyyttä, asunnottomuutta, psyykkisiä sairauksia, päihderiippuvuuksia sekä talouteen ja elämänhallintaan liittyviä haasteita. Sosiaalityötä ei kuitenkaan tehdä yksin, vaan eri yhteistyötahojen kanssa, joiden valikoitumista ohjaavat asiakkaan elämäntilanne, avun ja tuen tarpeet sekä toiveet. (Günther 2022, 165.) Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu (TYP) on määritelty laissa. Sillä tarkoitetaan yhteistoimintamallia, jossa työ- ja elinkeinotoimisto, hyvinvointialue ja Kela arvioivat yhdessä asiakkaan palvelutarpeen, suunnittelevat työllistymisen kannalta sopivat palvelut ja vastaavat työllistymisprosessin etenemisestä ja seuraamisesta (Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 1§). Raportissa tuotiin esille palveluiden erilaiset käytänteet esimerkiksi velvoittavuuteen liittyen.

”TYP työskentelyyn on tullut valtakunnallinen muutos liittyen tapaamisten velvoittavuuteen. Jotta tapaaminen olisi velvoittava, täytyy jatkossa tapaamisella tehdä monialainen työllistymissuunnitelma. Tämä tarkoittaa, että uusien asiakkaiden kohdalla ensimmäisellä tapaamisella tulisi tehdä sekä monialainen palvelutarvearvio että monialainen työllistymissuunnitelma. Aikuissosiaalityössä muutos koetaan järjestelmälähtöiseksi, ei asiakkaiden tarpeista lähteväksi muutokseksi. Aiemmin on panostettu laadukkaaseen ja kattavaan yhteiseen palvelutarpeen arviointiin, mutta muutoksen myötä palvelutarpeen arviointi on ohjeistettu tekemään suppeammin...” ”...Koemme, että TYP:ssä työskentelytavan muutos haastaa luottamuksellisen asiakassuhteen muodostumista. Tehokkuusajattelu ei sovi psykososiaaliseen työskentelytapaan aikuissosiaalityössä...”
(R3, 5/2021, neg.)

Ratkaisuehdotuksessa toivottiin, että ensimmäisen tapaamisen velvoittavuus poistettaisiin ja laadittaisiin laadukas palvelutarpeen arviointi, jonka perusteella suunniteltaisiin asiakkaalle sopivat palvelut. Työllistymistä edistävän monialaisen palvelun vaikuttavuustutkimuksen mukaan pitkäaikaistyöttömät tarvitsevat ihmisen kokonaisvaltaisesti huomioon ottavia palveluita (Mäntysaari & Ylistö 2021, 266).

Aikuissosiaalityössä yhtenä tärkeänä tehtävänä on myös asiakkaan työ- ja toimintakyvyn selvittäminen, mikä tehdään yhteistyössä terveydenhuollon kanssa. Ajan varaaminen ja yhteistyön tekeminen on koettu haasteelliseksi terveydenhuollon puutteellisten resurssien vuoksi.

”Aikojen saaminen perusterveydenhuoltoon on kuitenkin haasteellista terveydenhuollon puutteellisten resurssien vuoksi, mistä johtuen asiakkaiden asioiden eteneminen hidastuu huomattavasti...” ”...Tästä johtuen asiakkaiden asiat eivät etene, koska tietyt etuudet (sairauspäiväraha, kuntoutustuki, työkyvyttömyyseläke) ja tietyt palvelut (esim. Kelan ammatillisen kuntoutuksen palvelut) edellyttävät lääkärin lausuntoja...” (R22, 11/2021, neg.)

Ratkaisuehdotuksessa toivottiin lisäresurssia, omaa kuntoutuslääkärinä ja moniammatillista tiimiä terveydenhuollon kanssa, jolla olisi aikoja sosiaalihuollon asiakkaille työ- ja toimintakykyarviointia varten. Raporteissa tuotiinkin esille, voisiko kokeilla pilottina moniammatillista palvelutarpeen arvioinnin tiimiä, johon osallistuu yhteydenoton perusteella tarvittavat tahot esimerkiksi sosiaalipalveluista, mielenterveys- ja päihdepalveluista, perusterveydenhuollosta ja Kelan asiakasvastaava. Kyseinen malli on käytössä muun muassa Seinäjoella. (R7, 6/2021, muu.) Jotta aikuissosiaalityön asiakkaat saavat oikeudenmukaista palvelua ja palvelut kehittyvät, eri sektoreiden, ammattien ja tieteiden rajojen ylittäminen on välttämätöntä (Alho 2021, 85).

Sosiaalisissa raporteissa tuotiin esille sosiaalietuusjärjestelmään ja etuuksiin liittyviä raportteja. Etuusjärjestelmä nähdään kankeana ja muutokset etuuksissa vaikuttavat huomattavasti asiakkaiden talouden hallintaan.

”Asiakkaiden Kelan etuuksien vaihtelevuus, maksupäivien muutos, takaisin perintä ja toisen etuuden vaihtuminen toiseen, on aiheuttanut lukuisia haasteita asiakkaiden talouden hallinnassa...” (R1, 5/2021, neg.)

”Kelan asumistuen tarkistusta ei tehdä, jos asiakkaan tulot eivät ole tippuneet yli 200 €. Pienituloisen asiakkaan (sairauspäiväraha, työmarkkinatuki) tilanteessa tämä tarkoittaa todella isoa muutosta tuloissa, mitä ei asumistuessa kuitenkaan huomioida, joten erotus jää asiakkaan itsensä maksettavaksi...” (R38, 6/2022, neg.)

Vähävaraisuus aiheuttaa ihmiselle valtavasti arjessa selviytymiseen liittyvää suunnittelua ja selvittelyä sekä vaatii voimavaroja sekä tietoa (Orhanli, Ahola & Partanen 2022, 70). Riittävän toimeentulon katsotaan olevan keskeinen tekijä koetun hyvinvoinnin kannalta.

Sosiaaliturvajärjestelmän rooli toimeentulon takaajana ja taloudellisen eriarvoisuuden vähentäjänä on merkittävä. (Eskelinen, Kainulainen, Kujala & Niemelä 2022, 172.) Ratkaisuehdotuksena Kelan tulisi aktiivisesti ohjata asiakasta tarkastamaan etuudet tai tarkastuttaa ne asiakkaan puolesta. Lisäksi tuotiin esille etuuksien yhtenäistäminen, ns. perustulo.

”Kelan etuuksien yhtenäistäminen olisi ehdottomasti paikallaan ja esim. ns. perustulo auttaisi huomattavasti asiakkaita selviytymään etuusviidakosta...” (R1, 5/2021, neg.)

”Kelan tulee tarkistaa päätös asumistuesta harkinnalla tai kun tulot pienenevät esim. 50 €. Pienituloiselle 200 € on kohtuuttoman suuri muutos tuloissa.” (R38, 6/2022, neg.)

Perustulokokeilussa havaittiin, että perustuloa saaneet kokivat hyvinvointinsa selvästi paremmaksi kuin verrokkiryhmä: luottamus omaan tulevaisuuteen lisääntyi, toimeentulon koettiin riittävän paremmin, terveys, sosiaalinen ja taloudellinen hyvinvointi koettiin paremmaksi. Tulokset tuovat esille sen, kuinka merkittävä ihmisten kokemalle hyvinvoinnille on etuusjärjestelmän luonne ja viesti ihmis- ja vapauskäsityksistä etuudensaajalle. Selkeä etuusjärjestelmä mahdollistaa ihmiselle suunnitella itselle toimivan ja ennakoitavan arjen. (Eskelinen ym. 2022, 172.)

4.4 Työikäisten palveluiden työkäytäntöihin liittyvät raportit

Yhtenä ryhmänä sosiaalisissa raporteissa nousi esille sosiaalityön omaan organisaatioon ja työkäytäntöihin liittyvät raportit. Raportteja oli laadittu työn toteuttamiseen, sosiaalityön sisällä tapahtuvaan viestintään, lähijohtamiseen ja työn organisointiin liittyen. Raporteissa tuotiin esille työtilaan ja tietojärjestelmään liittyvät ongelmat.

”Työtilat ovat sellaiset, että asiakkaan kanssa käydyt keskustelut kuuluvat sanatarkasti viereiseen huoneeseen. Mikäli molemmissa huoneissa on asiakas yhtäaikaaisesti, täytyy työntekijänä pyrkiä pitämään yllä jatkuvaa ”ääntä”, jotta oma asiakas ei kuule viereisen huoneen asioita. Asiakkaan tietosuoja vaarantuu päivittäin.” (R5, 5/2021, neg.)

”Sosiaalitoimessa olevat tietojärjestelmät, (---) niiden toimivuus ja luotettavuus aiheuttavat huolta ja vaikuttavat työaikaan negatiivisella varauksella...” (R35, 4/2022, neg.)

Ratkaisuksi työtiloihin pyydettiin tarkastusta joka huoneeseen ja tilojen korjausta vastaamaan lain vaatimuksia (R5, 5/2021, neg). Myös tietojärjestelmään liittyen odotettiin luotettavuutta ja parempaa käytettävyyttä, esimerkiksi kiiretilanteissa (R35, 4/2022, neg). On tärkeää, että työntekijöillä on asianmukaiset työvälineet ja työtilat käytössä. Kyseiset sosiaaliset raportit ovat kuitenkin verrattavissa sosiaalihuoltolain 48§ mukaiseen ilmoitusvelvollisuuteen, jonka mukaan henkilökunnan on ilmoitettava toiminnasta vastaavalle henkilölle, jos hän huomaa epäkohdan asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisessa. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä säädetään laissa (784/2021) ja sosiaalihuollossa kirjattavien asiakastietojen käsittelyyn tarkoitettujen tietojärjestelmiä edistää ja valvoo Valvira (Valvira.fi).

Aiemmin resurssien puute tuotiin esille muiden palveluiden ja etenkin terveydenhuollon osalta. Resurssien puute raporteissa tuotiin esille lisäksi sosiaalityön henkilöstöresurssien, työn organisoinnin ja palveluiden järjestämisen resurssivajeena. Yhdessä raportissa tuotiin esille, ettei palvelutarpeen arviointia ole ehditty tehdä kaikille asiakkaille. Lisäksi tuotiin esille huoli työtehtävien lisääntymisestä organisaation sisällä tapahtuvista muutoksista.

”Aikuissosiaalityössä on puhuttu pitkään siitä, että kaikki työntekijät alkaisivat tekemään kaikkea. Työntekijät ovat useaan otteeseen tuoneet esille sen, että kyseinen ratkaisu ei ole pitkällä aikavälillä kestävä...” (R17,10/2021, neg.)

”--- kaupungin mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden asumisen palveluiden työntekijäresurssi on riittämätön. Lisäksi asumisen palveluiden järjestämisen tapaa on heikennetty edellisen toimintamuutoksen yhteydessä...” (R20, 10/2021, neg.)

”Aikuissosiaalityön tiimistä puuttuu sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja. Tämä resurssivajaus vaarantaa sen, etteivät asiakkaat saa tarvitsemiaan palveluita määräraajojen sisällä. Osalta asiakkaista puuttuu työntekijä kokonaisuudessaan ja he jonottavat palveluihin määräämättömän ajan...” (R26, 1/2022, neg.)

Sosiaalisissa raporteissa tuotiin ratkaisuehdotuksissa esille resurssien lisääminen sekä se, että palveluita kehittäessä kuultaisiin työtä tekeviä työntekijöitä. Raporteissa tuotiin esille työn kuormittavuus vajaalla resurssilla. Vuonna 2022 sosiaalityöntekijöillä ja sosiaaliohjaajilla oli 50–100 asiakasta/ työntekijä aikuissosiaalityössä, mikä poikkeaa Talentian suosituksista, jossa asiakasmäärä on korkeintaan 35–50 asiakasta/työntekijä. (Kivipelto & Tanner 2023, 1.) Sosiaalityöntekijöiden mielenterveyden häiriöistä johtuvasta työkyvyttömyyttä on tutkittu ja on havaittu, että sosiaalityöntekijät ovat olleet muita ammattiryhmiä useammin työkyvyttömänä mielenterveyden häiriöiden vuoksi vuosina 2005–2011/2012. Samaisessa

tutkimuksessa on käsitelty työn kuormittavuutta. (Salo, Rantonen, Aalto, Oksanen, Vahtera, Junnonen, Baldschun, Väisänen, Mönkkönen & Hämäläinen 2016, 23.) Työikäisten palveluiden asiakkaat voivat olla moniongelmaisia ja heidän tilanteensa on haastavia. Sosiaalihuoltolaissa 3§ on tuotu esille erityisen tuen tarpeessa olevat henkilöt. Muun muassa Karjalainen (2019, 24) tuo tekstissään esille sosiaalityön tärkeyden paljon palveluja tarvitseville ja erityisesti erityisen tuen tarpeessa oleville ihmisille, joiden toimintakyky on alentunut. Erityistä tukea tarvitsevat ihmiset tarvitsevat usein työntekijältä paljon tukea ja aikaa asioiden hoitamiseen ja tämä olisikin tärkeä huomioida henkilöstöresursseja pohtiessa.

Johtamiselta odotetaan paljon sosiaalialalla. Toimintaympäristö muuttuu nopeasti ja johdettavat asiat ja ihmiset ovat laajempia. (Niiranen, Seppänen-Järvelä, Sinkkonen & Vartiainen 2010, 5.) Sosiaaliset raportit toivat esille huolta muutoksista työtavoissa sekä lähijohtamisesta.

”Huolta herättää aikuissosiaalityössä tapahtunut muutos tiedon kulussa, yhteisten asioiden käsittelyssä ja työntekijöiden mukaan ottamisessa heitä koskevassa päätöksenteossa ja asiakastyön kehittämisessä...” (R15, 9/2021, neg.)

”--- kaupungin sosiaalityön johtaminen on puutteellisesti ja epäselvästi resursoitu ja organisoitu...” (R27, 1/2022, neg.)

Ratkaisuehdotuksena toivottiin säännöllisiä tiimipalavereita yhdessä esimiehen kanssa koskien koko aikuissosiaalityötä, muistioiden laatimista palavereista sekä työntekijöiden mukaan ottamista heidän työtään koskevaan päätökseen tekoon (R15, 9/2021, neg). Hyvä esihenkilötyö on yhteydessä työntekijöiden parempaan terveyteen, työkykyyn ja vähäisempiin sairauspoissaoloihin yhdessä avoimen tiedottamisen, ongelmista keskustelemisen, syrjinnän puuttumisen sekä taukojen pitämisen kanssa (Niiranen ym. 2010, 152). Työtyytyväisyystutkimusten mukaan työntekijöille ja heidän hyvinvoinnille on tärkeää saada olla mukana omaa työtä ja työyhteisöä koskevissa ratkaisuissa. Työntekijöiden osallistuminen työyhteisön asioihin vaatii johtajalta kuunnella ja kuulla työntekijöitä. Osallistava johtaminen vaatii myös rakenteita, jotka mahdollistavat työntekijöiden osallistumisen asioihin. (Miettinen, Miettinen, Nousiainen & Kuokkanen 2000, 125; Karjalainen 2019, 41.) Vaikka lähijohtamisessa nähdään kehitettävää, aineiston ainoa positiivinen sosiaalinen raportti liittyi esihenkilötyöhön.

5 POHDINTA

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, millaisia ilmiöitä Lapin alueella työikäisten palveluissa laadituissa sosiaalisissa raporteissa ilmenee ja millaisia ratkaisuehdotuksia niihin esitetään. Tutkimuksen aineistona käytin Rakenteellinen sosiaalityö Lapissa-hankkeessa vuosina 2021–2022 laadittuja sosiaalisia raportteja. Rajauksen myötä tutkimusaineistoni sisälsi 46 raporttia, joista negatiivisia oli 41, positiivisia 1 ja muu ilmiö 4.

Tuloksista oli havaittavissa asiakkaisiin, yhteistyötahoihin sekä sosiaalityön omaan organisaatioon liittyvät ilmiöt tai ongelmat. Raporteista nousi esille suurimpana ryhmänä asunnottomuuteen, asumisen haasteisiin ja asumisen palveluihin liittyvät haasteet. Asuntotilanne, vaikeus saada asuntoja ilman luottotietoja sekä väliaikaismajoitusten puute koettiin suurena ongelmana asunnottomien parissa työskennellessä. Asunnottomuus voi olla merkittävä syrjäytymiseen vaikuttava tekijä. Granfelt ym. (2015) tavoin havainnoin, että asunnottomuus nähtiin vaikeuttavan kuntoutumista ja kiinnittymistä yhteiskuntaan. Asunnottomuus ja asumisen palveluiden puute voi näkyä myös siinä, että asiakkaat ovat toimintakyvyltään huonokuntoisempia. Ratkaisuna näihin ongelmiin ehdotettiin lisää resursseja ja väliaikaismajoituksia sekä toimintamalleja asunnottomien auttamiseksi. Lisäksi asunnottomuuden torjumisen vaatisi laajempia toimenpiteitä asuntopolitiikkaan. Asunnottomuuteen tulisi kuitenkin kiinnittää huomiota, sillä sen aiheuttamien vahinkojen korjaaminen tulee kalliiksi yksilölle itselleen ja yhteiskunnalle.

Toisena suurena ryhmänä raporteissa ilmeni mielenterveys- ja päihdepalveluiden toteuttamiseen liittyvät haasteet, palveluiden ruuhkautuminen, henkilöstöressurit sekä niiden vaikutus asiakastyöhön työikäisten palveluissa. Asiakkaat jonottavat palveluihin pääsyä pitkiä aikoja, mikä näyttäätyy sosiaalipalveluissa kasvavana palvelun tarpeena. Karjalainen ym. (2019, 44) tuovat myös esille tilanteen näyttävästi sosiaalityössä asiakkaiden kannatteluna. Ratkaisuehdotuksena tuotiin esille resurssien lisääminen ja ennaltaehkäisevään mielenterveystyöhön panostaminen. Päihdepalveluiden osalta nähtiin puutteita psykososiaalisen tuen saamisessa sekä laitospaikkojen puuttumisesta alueelta. Sosiaali- ja terveysministeriön (2016, 5) mukaan palveluiden parantamisesta huolimatta palveluiden määrä on jäänyt riittämättömäksi sekä palveluiden sisältö, rakenne ja koordinaatio ovat kehittyneet epätasaisesti. Ratkaisuna edellä kuvattuihin päihdehuollon ilmiöihin ehdotettiin resurssien lisäämistä, paikkojen ja palveluiden lisäämistä sekä palveluiden organisointia alueellisesti niin, että

hoito olisi saavutettavissa. Lämsä ym. (2018, 128) tuovat esille neuropsykiatristen häiriöiden palvelujärjestelmän pirstaleisuuden ja riittämättömyyden. Sosiaalisissa raporteissa tuotiin myös esille nepsy-aikuisten palvelujärjestelmän puutteellisuutta. Ratkaisuisissa tuotiin esille neuropsykiatristen oireiden tunnistamisen tärkeys varhaisessa vaiheessa, koulutus aiheeseen liittyen sekä resurssien lisääminen.

Monialaiseen yhteistyöhön ja sen haasteisiin liittyvät sosiaaliset raportit sisälsivät palvelurakenteisiin, palveluiden järjestämiseen ja saatavuuteen sekä etuusjärjestelmään liittyviä ilmiöitä. Raporteissa tuotiin esille, kuinka palveluprosessit ja moniammatillinen yhteistyö toimii. Raporteissa mainittiin yhteistyötahoja, kuten TE-palvelu, Kela ja terveydenhuolto. Ajankohtaisena ilmiönä tuotiin esille etäpalveluiden järjestäminen, joka korostui koronapandemian aikana. Useampi raportti käsitteli ryhmämuotoisen sosiaalisen kuntoutuksen puuttumista yli 30-vuotiaille asiakkaille. Tämä nähtiin palvelujärjestelmässä olevana aukkona, joka koskettaa erityisesti erityistä tukea tarvitsevia aikuisia. Sosiaalisen kuntoutuksen avulla pyritään palauttamaan kuntoutuvan henkilön kyky selviytyä arkipäivän toiminnoista, vuoro-vaikutussuhteista ja toimintaympäristön rooleista (Järvikoski 2013, 47). Ratkaisuehdotuksena tuotiin esille sosiaalisen kuntoutuksen ryhmän perustaminen yli 30-vuotiaille asiakkaille.

Työkäisten palveluiden työkäytäntöihin liittyvät raportit toivat esille sosiaalityön omaan organisaatioon ja työkäytäntöihin liittyviä ongelmia tai epäkohtia. Raportteja oli laadittu työn toteuttamiseen, sosiaalityön sisällä tapahtuvaan viestintään, lähijohtamiseen ja työn organisointiin liittyen. Raporteissa resurssien puute tuotiin esille lisäksi sosiaalityön henkilöstöresurssien, työn organisoinnin ja palveluiden järjestämisen resurssivajeena. Raporteissa tuotiin esille huoli työn kuormittavuudesta vajaalla resurssilla. Ratkaisuehdotuksena olikin lisäresurssit, mutta myös työtä tekevien työntekijöiden kuuleminen palveluita kehittämisessä. Aineistoni ainoa positiivinen raportti liittyi esihenkilötyöhön.

Osa raporteista oli epäkohtailmoituksen kaltaisia. Sosiaalihuoltolaissa kohdassa 48 § tuodaan esille henkilökunnan ilmoitusvelvollisuus, jonka mukaan sosiaalialan ammattilaisen on toimittava niin, että sosiaalipalvelut toteutetaan laadukkaasti ja näin ollen työntekijän on ilmoitettava toiminnasta vastaavalle henkilölle epäkohdasta asiakkaan sosiaalihuollon toteutumisessa. (Sosiaalihuoltolaki 48§.) Aineistonani käyttämät sosiaaliset raportit olivat Raken-teellinen sosiaalityö Lapissa -hankkeen aikana laadittuja, jolloin sosiaalinen raportointi

pilotoitiin kuuden kunnan alueella. Sosiaalinen raportointi haki tuolloin paikkaansa, mikä on mahdollisesti vaikuttanut sosiaalihuoltolain mukaisen epäkohtailmoituksen ja sosiaalisen raportoinnin sekoittumiseen.

Sosiaalisia raporteja oli laadittu eniten Rovaniemen alueelta. Muilta paikkakunnilta raporteja oli laadittu huomattavasti vähemmän. Rajaukseni työikäisten palveluihin vähensi vielä enemmän raporttien määrää. Huomion arvioista on kuitenkin muistaa, että paikkakunnat ovat eri kokoisia ja palveluiden järjestäminen niissä erilaista. Arja Kilpeläinen ja Marjo Romakkaniemi (2014, 155) kirjoittavatkin Lapin alueen niukoista resursseista palveluvalikoimassa tai työllistymismahdollisuuksista, mutta myös haasteiden pohjalta rakentuvien tarpeiden ja mahdollisuuksista erilaisten rajojen ylityksiin. Valitettavasti tutkimuksestani ei kuitenkaan saanut koko Lapin alueelta kattavaa tietoa. Odotin tutkimukseen ryhtyessäni, että sosiaalisista raporteista ilmenisi Lapin alue laajana alueena erilaisine paikkakuntineen ja ilmiöineen. Muihin sosiaalista raportointia käsitteleviin tutkimuksiin tai graduihin tutustuessani, kiinnitin huomiota, että ilmiöt niissä ovat samankaltaisia. Raporttien laatimisen ajankohta oli myös laajasti ihmisten elämään vaikuttaneen koronapandemian aikaan, mutta pandemian vaikutukset näkyivät vain muutamassa raportissa.

Kiinnitin huomiota sosiaalisia raporteja läpikäydessäni, että niistä oli havaittavissa ilmiön tai asian ajankohtaisuus työyhteisössä. Sosiaalisia raporteja oli laadittu samaan aikaan samasta aiheesta useita. Tämä kertonee asian olleen todennäköisesti silloin työyhteisössä keskustelun aiheena ja sosiaalisen raportin käytöstä on muistutettu. Tutkimani sosiaaliset raportit olivat kerätty noin 1,5 vuoden ajalta. Kiinnitin myös huomiota siihen, että osa aiheista nousi esille toistuvasti. Tällaisia olivat esimerkiksi asunnottomuuteen tai mielenterveyspalveluihin liittyvät raportit. Tapahtuuko näille asioille muutosta? Lisäksi suurin osa sosiaalisista raporteista oli negatiivisia eli kehittämistä vaativia asioita. Mihin jäävät positiiviset eli hyviä käytäntöjä kuvaavat raportit. Onko niitä?

Aikuissosiaalityö on laaja tehtäväalueeltaan ja asiakasryhmältään. Asiakkailta on entistä monimutkaisempia elämäntilanteita ja ongelmia elämässään, joiden taustalla voi olla rakenteellisia tekijöitä (Pohjola 2011, 221–222). Rakenteellisen sosiaalityön avulla voidaankin tehdä näkymättömästä näkyvää (Liukko 2021). Se ei yksistään ratkaise yhteiskunnallisia ongelmia, mutta se on tärkeä keino nostaa esiin ongelmia ja kehittää ratkaisuja. Rakenteellisen sosiaalityön merkitys korostuu silloin, kun se voi tarjota toimivia ratkaisuja haastaviin

ongelmiin. Rakenteellisen sosiaalityön laajempi yhteiskunnallinen merkitys voidaan nähdä palveluiden kehittämisenä niin, että sillä ehkäistään hyvinvointialueiden kustannusten nousu tai asiakkaiden joutuminen erityispalveluiden piiriin. Rakenteellisen sosiaalityön avulla kerättyä tietoa voitaisiin käyttää tehokkaammin hyvinvointialueilla ja tiedolla johtamisessa. Vahvemman aseman saavuttaakseen, on rakenteellisen sosiaalityön tutkittava ja tuotava esiin monipuolisesti rakenteellisen sosiaalityön tehtäväalueita ja mahdollisia rakenteellista sosiaalityötä estäviä ja mahdollistavia tekijöitä. Niitä voivat olla sosiaalityöntekijöiden osaminen, säästö- ja tehokkuuspaineet tai rakenteellisen sosiaalityön johtaminen. (Kannasoja ym. 2022, 49.)

Sosiaalinen raportointi on yksi tapa toteuttaa rakenteellista sosiaalityötä. Raportoinnin tarkoituksena on saada tietoa ja viedä asioita eteenpäin toiminnan ja palveluiden kehittämiseksi. Sosiaalisen raportoinnin avulla voi tuoda esille asioita niiden asiakkaiden elämästä, jotka siihen eivät itse pysty esimerkiksi erityisen tuen tarpeessa olevat. Sosiaalista raportointia on tärkeää vahvistaa ja hyödyntää, sillä sen avulla saadaan ajankohtaista tietoa siitä, mihin asioihin on kiinnitettävä huomiota palveluita kehittäessämme.

Olen saanut kuulla useita kertoja tutkimusta tehdessäni lauseet: ”Onko siitä sosiaalisesta raportoinnista hyötyä? Turha tehdä sosiaalisia raportteja, kun ei asioille tapahdu mitään”. Työntekijät ovat kokeneet, ettei asioiden etenemisestä tiedoteta riittävästi ja epätietous ei kannusta laatimaan sosiaalisia raportteja. Sosiaalisten raporttien vähäistä määrää voi selittää edellä mainittu, mutta myös kiire ja liialliset asiakasmäärät. Myös Hussi (2005, 33) kirjoittaa sosiaalisen raportoinnin haasteista, joita ovat työntekijöiden ajan puute ja työntekijöiden kuormittuneisuus. Toisaalta työntekijät ovat kertoneet vieneen asioita esihenkilöille ilman sosiaalista raportointia. Rakenteellisen sosiaalityön keräämä tieto voi vaatia pitkäjänteistä työskentelyä ja vaikuttamista, eikä monimutkaiset ja laajat asiat ole ratkaistavissa nopeasti työyhteisön kesken (Hussi 2006, 109). Tiedossani on kuitenkin, että sosiaalisen raportoinnin vaikutuksesta Rovaniemellä toteutettiin pilottina sosiaalisen kuntoutuksen ryhmä yli 30-vuotiaille asiakkaille syksyllä 2022.

Olisikin tärkeä miettiä, miten sosiaalisesta raportoinnista saisi toimivamman käytännön ja miten madaltaa kynnystä tehdä sosiaalista raportointia. Pekka Karjalainen ym. (2019, 81) muistuttaa, että rakenteellinen sosiaalityö on lakisääteistä ja sille tulisi varata tilaa sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan työnkuvassa. Lisäksi sosiaalista raportointia tulee kehittää

jokapäiväiseen työhön sopivaksi ja vakiinnuttaa osaksi sosiaalityötä, jotta sitä voidaan hyödyntää laajemmin osana alueellista hyvinvointikertomusta. (mt., 81.) Työyhteisöissä on tärkeää tuoda esille enemmän sitä, että vaikuttaminen on osa sosiaalityön ydintä ja yhteiskunnallista tehtävää ja työntekijöiden olisi hyvä olla mukana miettimässä ratkaisuja havaitsemilleen ongelmille. Lisäksi esihenkilöiden rooli korostuu siinä, miten raportointi saadaan osaksi normaalia arkea ja millaisia ajatuksia se herättää. Pelkän tiedon kerääminen ei vielä vaikuta päätöksentekoon, vaan se vaatii esihenkilöltä paneutumista asioihin ja asioiden eteenpäin viemistä. Hussi (2005, 31) tuo esille tärkeänä johdon tuen raportointiin ja työn kehittämiseen. Myönteinen vaikutus on ollut myös ulkopuolisella ohjauksella (mt., 31). Rovaniemellä sosiaalista raportointia on vahvasti tukenut kehittäjäsosiaalityöntekijä, jolta on saanut kannustusta sosiaalisten raporttien laatimisessa.

Lisäksi sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien vaikuttamisen mahdollisuuksia tulee lisätä. Asiantuntijuutta tulee vahvistaa erilaisilla koulutuksilla, jolloin vaikuttamistyö on mahdollista sosiaalityön käytännössä. Lapin alueella rakenteellisen sosiaalityön osaamista on vahvistettu hankkeen myötä, mutta säännölliset koulutukset rakenteelliseen sosiaalityöhön ja sosiaaliseen raportointiin liittyen ovat myös avainasemassa. Tulevaisuudessa on myös tärkeää vahvistaa työntekijöiden julkisen viestinnän taitoja ja panostaa työntekijöiden vaikuttamisen keinoihin, esimerkiksi sosiaaliseen mediaan ja blogeihin.

Pro gradu -tutkimus on ollut itselleni opettavainen matka. Se on syventänyt omaa ajatusmaailmaani sosiaalityöstä ja etenkin rakenteellisesta sosiaalityöstä. Rakenteellinen sosiaalityö vaatii työntekijältä motivaatiota ja halua kehittää toimintaa. Kuten aiemmin mainitsin, ajan ja resurssin puute vaikeuttavat rakenteellisen sosiaalityön tekemistä ja näppärän sosiaalisen raportoinnin työkalun hyödyntäminenkin osana arkea vaatii hyvää suunnittelua. Käytännön työ on opettanut itselleni, että kalenteroin sosiaaliselle raportoinnille ajan. Olen kutsunut mukaan työyhteisön jäseniä, mikä on lisännyt yhteistä keskustelua ilmiöistä. Toivon myös, että tämän avulla rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi tulisi tutummaksi jokaiselle.

Lapin alueella on tarkoitus laajentaa kevään 2023 aikana sosiaalista raportointia eri palvelualueille. Sosiaalista raportointia voisi ottaa käyttöön laajemminkin hyvinvointialueella eri aloille ja yhteistyötahoille, jolloin ilmiöt tulisivat näkyvämmäksi. Yhteistyön rakentamisessa nykyisellä hyvinvointialueella on merkittävät vaikuttamisen mahdollisuudet, joita kannattaa

hyödyntää etenkin palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä. Helsingissä sosiaaliset raportit ovat julkisesti nähtävillä Helsingin kaupungin internet-sivuilla. Voisiko myös Lapissa julkaista sosiaalisia raportteja? Mielenkiintoista olisikin tutkia, miten rakenteellinen sosiaalityö näkyy käytännössä Lapissa ja tarkemmin sen vaikuttavuutta.

”Olisiko nyt rakenteellisen sosiaalityön aika?” on kysytty useita kertoja, esimerkiksi Anneli Pohjola artikkelissaan vuonna 2011. Rakenteellinen sosiaalityö on ollut kehityskohteena vuosien saatossa, mutta mielestäni se on aiheellinen edelleen ja sille on tarvetta eriarvoistuvassa yhteiskunnassa. Partasen ym. (2022, 51) tutkimuksessa nousi esille, että rakenteellisen sosiaalityön toteutuminen Lapissa on vähäistä ja epäyhtenäistä ja rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin systemaattiset tietokäytännöt ja tiedolla johtamisen rakenteet puuttuvat. Kilpeläinen ja Romakkaniemi (2014, 158) tuovat esille, että Lapissa on käytettävä vähäisiä resursseja innovatiivisesti ja laajasti. Yhteistyön merkitys korostuu etenkin Lapin laajoilla alueilla, jotta hyödynnetään jokaisen mahdollisuus kehittämiseen, kehittymiseen ja osallistumiseen.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino, Tampere.
- Alho, Sirkka 2021. Kollektiivinen asiantuntijuus ja monitoimijainen yhteistyö aikuissosiaalityössä. Teoksessa Matthies Aila-Leena & Svenlin, Anu-Riina & Turtiainen, Kati (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Gaudeamus Oy, Tallinna. 69–85.
- Ara. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2022. Asunnottomuus väheni Suomessa edelleen. [https://www.ara.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset ja tiedotteet/Uutiset ja tiedotteet_2022/Asunnottomuus_vaheni_Suomessa_edelleen\(62591\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset_ja_tiedotteet/Uutiset_ja_tiedotteet_2022/Asunnottomuus_vaheni_Suomessa_edelleen(62591)) . Viitattu 4.12.2022.
- Eduskunta.fi 2022. Hallituksen esitys HE 197/2022 vp. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_197+2022.aspx . Viitattu 19.1.2023.
- Eduskunta.fi 2022. Valmiuslain käyttöönottoaminen korona-aikana. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/valmiuslain-kayttoonottaminen-koronavirustilanteessa.aspx . Viitattu 11.2.2023.
- Eskelinen, Niko & Kainulainen, Sakari & Kujala, Pietari & Niemelä, Mikko 2022. Koetun hyvinvoinnin muutokset ja väestöryhmittäiset erot. Teoksessa Rajavuori, Anna (toim.) Eriarvoisuuden tila Suomessa 2022. <https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/eriarvoisuuden-tila-suomessa-2022-web.pdf> . Viitattu 28.1.2023.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Osuuskunta Vastapaino, Tampere.
- Granfelt, Riitta & Nousiainen, Kirsi & Haahtela, Riikka & Juhila, Kirsi & Raitakari, Suvi 2015. Oman oven avaajaksi – voiko asunnottomuudesta päästä eroon? Teoksessa Häkli, Jouni & Vilkkö, Risto & Vähäkylä, Leena (toim.) Kaikki kotona? Asumisen uudet tuulet. E-kirja. Saatavilla <https://www.ellibslibrary.com/> . Viitattu 16.2.2023.
- Granfelt, Riitta 2022. Asumissosiaalinen työ marginalisaation vastaisena psykososiaalisena ja suhdeperustaisena työnä. Teoksessa Jokinen, Arja & Raitakari, Suvi & Ranta, Johanna (toim.) Sosiaalityö yhteiskunnan marginaaleissa. Konstruktionistisia jäsenyyksiä. Vastapaino, Tampere. 233–267.
- Günther, Kirsi 2022. Liittoutumisen ja samanmielisyyden tuottaminen monitoimijaisessa jalkautuvassa aikuissosiaalityössä. Teoksessa Jokinen, Arja & Raitakari, Suvi & Ranta, Johanna (toim.) Sosiaalityö yhteiskunnan marginaaleissa. Konstruktionistisia jäsenyyksiä. Vastapaino, Tampere. 165–198.
- Harrikari, Timo & Romakkaniemi, Marjo & Fiorentino, Vera & Saraniemi, Sanna & Tiitinen, Laura & Leppiaho, Tuomas 2021. Sosiaaliala ja koronaviruspandemia. Sosiaalialan ammattilaisille 2021 ja 2020 esitetyjen kyselyjen tuloksia. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusten julkaisusarja 46. <https://ekollega.fi/posken-julkaisusarja> . Viitattu 29.1.2023.
- Heikkilä, Matti & Kautto, Mikko 2002. Sosiaalinen raportointi ja muuttuva hyvinvoinnin käsite. Teoksessa Heikkilä, Matti & Kautto, Mikko (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2002. 18–29.
- Heinonen, Jari 2014. Rakenteellinen sosiaalityö muutoksessa ja muuttujana. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. 2. painos. United Press Global, 37–63.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Kariston kirjapaino Oy, Hämeenlinna.
- Hirvonen, Johanna & Kilpeläinen, Virpi & Piirainen, Keijo & Surakka, Anne & Tantt, Satu Marja & Tuikka, Anne (2021) Tiedolla vaikuttamisen mahdollisuudesta toteutukseen. Rakenteellisen sosiaalityön osaamiskartoitus. Xamk kehittää, 137. Mikkeli: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.

- [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/377388/URN-NISBN9789523443112.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/377388/URN:NISBN9789523443112.pdf?sequence=2&isAllowed=y) . Viitattu 11.1.2023.
- Hussi, Taina 2005. Sosiaalinen raportointi tiedon rakentajana – menetelmäkuvaus ja käytännön kokemukset. SOCCAn ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja 4/2005. http://www.socca.fi/files/81/Sosiaalinen_raportointi_tiedon_rakentajana.pdf . Viitattu 22.9.2022.
- Hussi, Taina 2006. Sosiaalinen raportointi moniäänisen tiedonmuodostuksen välineenä. Teoksessa Kopomaa, Timo & Meitti, Tero (toim.) Kaupunkisosaalityötä paikantamassa. 97–112.
- Hyppönen, Hannele & Ilmarinen, Katja 2019. Sähköisten sosiaali- ja terveystalvelujen tarjonta, palvelujen käyttö ja esteet. Teoksessa Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. PunaMusta Oy, Helsinki.
- Hämäläinen, Juha 2014. Tiedontuotanto sosiaalityön rakenteellisena kysymyksenä. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. 2. painos. United Press Global, 64–86.
- Hällman, Heidi & Nousiainen, Kirsi & Saurama, Erja 2005. Esipuhe. Teoksessa Hussi, Taina 2005. Sosiaalinen raportointi tiedon rakentajana -menetelmäkuvaus ja käytännön kokemukset. http://www.socca.fi/files/81/Sosiaalinen_raportointi_tiedon_rakentajana.pdf . Viitattu 27.9.2022.
- Ilmoniemi, Mikko 2023. Kodittomuus pitkittyneenä ontologisen turvallisuuden kriisinä. Teoksessa Raitakari, Suvi & Harrikari, Timo & Hekkala, Marja & Kivipelto, Minna (toim.) Sosiaalityö kriiseissä ja poikkeuksellisissa olosuhteissa. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2023. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/85434/SoPhi_151.pdf?sequence=-1&isAllowed=y . Viitattu 16.2.2023.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 2008. Johdanto. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. Vastapaino, Tampere.
- Juhila, Kirsi 2018. Aika, paikka & sosiaalityö. Vastapaino, Tampere.
- Juurikkala, Virva 2022. Rakenteellisen sosiaalityön oikeudellinen perusta. Teoksessa Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Kokkonen, Tuomo & Santalahti, Ville 2022. Vaukuttava rakenteellinen sosiaalityö. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_final.pdf?sequence=7&isAllowed=y . Viitattu 3.12.2022.
- Juuti, Pauli & Puusa, Anu 2020. Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2020 (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy, Tallinna. 141–144.
- Jyväskylän yliopisto. Monitoimijainen rakenteellisen sosiaalityön toimintamalli tulevaisuuden sosiaali- ja terveystalveluissa (MoRa). <https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/yfi/en/research/projects/research-groups/mora> Viitattu 3.10.2022.
- Jäntti, Essi & Savinainen, Riitta 2018. Nepsyt – erityistä elämää. Karisto Oy, Hämeenlinna.
- Järvikoski, Aila 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveystalveluministeriön raportteja ja muistioita 2013:43. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70263/URN_ISBN_978-952-00-3457-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y . Viitattu 28.1.2023.
- Kanerva, Anne & Hämäläinen, Kaisu 2017. Mielenterveystyö ja yhteiskunta. Teoksessa Hämäläinen, Kaisu & Kanerva, Anne & Kuhanen, Carita & Schubert, Carla & Seuri, Tarja 2017. Mielenterveystyö. Sanoma Pro Oy, Helsinki.
- Kannasoja, Sirpa & Ruonakangas, Santra & Närhi, Kati & Rantamäki, Niina & Kokkonen, Tuomo 2022. Sosiaalityöntekijät rakenteellisen sosiaalityön toteuttajina. Teoksessa

- Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Kokkonen, Tuomo & Santalahti, Ville 2022. Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_final.pdf?sequence=7&isAllowed=y . Viitattu 6.12.2022.
- Karjalainen, Pekka & Metteri, Anna & Strömberg-Jakka, Minna 2019. Tiekartta 2030. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161612/R41_19_Tiekartta_2030.pdf?sequence=1&isAllowed=y . Viitattu 18.1.2023.
- Karttunen, Teija 2021. Hoitoon kiinnittyminen ja hoidossa pysyminen päihdehoidon toimivuuden kriittisinä tekijöinä. Teoksessa Matthies Aila-Leena & Svenlin, Anu-Riina & Turtiainen, Kati (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Gaudeamus Oy, Tallinna. 203–217.
- Kilpeläinen, Arja & Romakkaniemi, Marjo 2014. Paikallisuus rakenteellisessa sosiaalityössä. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. 2. painos. United Press Global, 136–161.
- Kivipelto, Minna 2021. Rakenteellisen sosiaalityön katsaus. Työpaperi 16/2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142735/URN_ISBN_978-952-343-685-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 22.9.2022.
- Kivipelto, Minna & Iivonen, Saija 2023. Aikuissosiaalityön asiakkaiden etuus- ja palvelutarpeisiin vastaamista tukevat ja vaikeuttavat mekanismit COVID-19-pandemian aikana. Teoksessa Raitakari, Suvi & Harrikari, Timo & Hekkala, Marja & Kivipelto, Minna (toim.) Sosiaalityö kriiseissä ja poikkeuksellisissa olosuhteissa. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2023. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/85434/SoPhi_151.pdf?sequence=-1&isAllowed=y . Viitattu 16.2.2023.
- Kivipelto, Minna & Tanner, Niina 2023. Aikuissosiaalityö sote-uudistuksessa -kyselyn tulokset. Tutkimuksesta tiiviisti 1/2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145956/URN_ISBN_978-952-408-018-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y . Viitattu 11.2.2023.
- Kokkonen, Tuomo & Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Santalahti, Ville 2022. Paikkansa ottava rakenteellinen sosiaalityö. Teoksessa Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Kokkonen, Tuomo & Santalahti, Ville 2022. Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_final.pdf?sequence=7 . Viitattu 3.10.2022.
- Korhonen, Veera & Sulavuori, Maarit 2022. Rakenteellisen sosiaalityön johtaminen (Case Helsinki). Teoksessa Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Kokkonen, Tuomo & Santalahti, Ville 2022. Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_final.pdf?sequence=7&isAllowed=y . Viitattu 17.1.2023.
- Kuntsi, Maarit & Paavolainen, Taru 2019. Sosiaalisen raportoinnin menetelmiä, malleja ja apuvälineitä. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Koske. Harjoitteluraportteja 3. https://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2019/08/Kuntsi_Paavolainen_Harjoitteluraportteja_3.pdf . Viitattu 13.3.2023.
- Kuusikko-työryhmä 2022. Kuuden suurimman kaupungin aikuissosiaalityö vuonna 2021. Kuusikko työryhmän julkaisusarja 4/2022. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/22_06_22_Kuusikko_Aikuissosiaalityo_2021.pdf . Viitattu 11.2.2023.
- Kuussaari, Kristiina & Partanen, Airi 2020. Huumehoito. Teoksessa Rönkä, Sanna & Markkula, Jaana (toim.) Huumetilanne Suomessa 2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140710/URN_ISBN_978-952-343-576-6.pdf . Viitattu 10.2.2023.

- Käypähoito 2022. Huumeongelmat. Duodecim. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50041> . Viitattu 10.2.2023.
- LapinLuotsi. Väestön kehitys. <https://lapinluotsi.fi/lappi-nyt/vaesto/vaeston-kehitys/> . Viitattu 27.1.2023.
- Lehtonen, Leena & Salonen, Jari 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen ympäristö 3/2008. Ympäristöministeriö. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38367/SY_3_2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y . Viitattu 5.1.2023.
- Leskelä, Riikka-Leena 2022. Tutkimusryhmän alkusanat. Teoksessa Leskelä, Riikka-Leena & Käsmä, Laura & Jokiranta, Virve & Salonen, Neea & Valtakari, Mikko & Yli-Koski, Maria & Määttä, Mirja 2022. Nuorten syrjäytymisen ehkäisen palvelurakenne, rahavirrat sekä seurannan haasteet. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2022. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/TRVJ_1_2022_Nuorten_syrjaytyminen.pdf . Viitattu 11.2.2023.
- Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa 2018. Johdatus sosiaaliseen kuntoutukseen. Teoksessa Lindh, Jari & Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63636/Sosiaalinen_kuntoutuksessa_pdfA.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=20 . Viitattu 11.2.2023.
- Liukko, Eeva 2021. Rakenteellinen sosiaalityö tekee näkymättömästä näkyvää. <https://soteuudistus.fi/-/rakenteellinen-sosiaalityo-tekee-nakymattomasta-nakyvaa-1> . Viitattu 25.3.2023.
- Liukko, Eeva & Karjalainen, Pekka 2022. Rakenteellisen sosiaalityön käytäntöläheinen jäsennys. Teoksessa Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Kokkonen, Tuomo & Santalahti, Ville 2022. Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_final.pdf?sequence=7&isAllowed=y . Viitattu 16.2.2023.
- Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi 2022. Rakenteellinen sosiaalityö kansallisena vaikuttajana. Teoksessa Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Kokkonen, Tuomo & Santalahti, Ville 2022. Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_final.pdf?sequence=7&isAllowed=y . Viitattu 17.12.2022.
- Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Karjalainen, Pekka 2022. Rakenteellisen sosiaalityön nykytila ja tulevan kehityksen suuntaviivoja. Kuntakyselyn tuloksia. THL. Työpäpaperi 16/2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144153/TYO2022_016_21032022.pdf?sequence=7&isAllowed=y . Viitattu 16.2.2023.
- Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Kokkonen, Tuomo & Santalahti, Ville 2022. Johdanto. Teoksessa Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Kokkonen, Tuomo & Santalahti, Ville 2022. Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_final.pdf?sequence=7&isAllowed=y . Viitattu 17.1.2023.
- Lyly, Auri 2016. Sosiaalinen raportointi asiakastiedon tuottajana. Esimerkkinä aikuissosiaalityö ja lastensuojelu. Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Tutkimuksia ja raportteja 2/2016. <https://www.hel.fi/static/sote/hankkeet/sosiaalinen-raportointi-asiakastiedon-tuottajana.pdf> . Viitattu 22.9.2022.
- Lämsä, Riikka & Ahonen, Sanna & Appeqvist-Schmilechner, Kaija & Tuulio-Henriksson, Annamari 2018. Neuropsykiatrisesti oireilevien nuorten palveluista ja palvelukokemuksista. Teoksessa Gissler, Mika & Kekkonen, Marjatta & Känkänen, Päivi (toim.) Nuoret palveluiden pauloissa. Nuorten elinolot -vuosikirja 2018. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137198/THL_TEE030_2018.pdf . Viitattu 19.1.2023.

- Matthies, Aila-Leena 2022. Next-generation modelling of community work and structural social work in Finland. *Nordic social work research* 2022, Vol. 12, NO. 2, 229–242. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/2156857X.2021.1968474?needAccess=true&role=button> Viitattu. 13.3.2023.
- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati 2014. Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja* 2014. 2. painos. United Press Global, 87–116.
- Metteri, Anna 2012. Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Akateeminen väitöskirja. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66973/978-951-44-8956-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y> . Viitattu 19.1.2023.
- Miettinen, Seija & Miettinen, Merja & Nousiainen, Inkeri & Kuokkanen, Liisa 2000. *Itsensä johtaminen sosiaali- ja terveystalalla*. WSOY, Helsinki.
- Mullaly, Bob & Dupré, Marilyn 2019. *The new structural social work: ideology, theory and practice*. Neljäs painos. Oxford University Press, Ontario.
- Murray, Kate M. & Hick, Steven F. 2013. *Structural social work*. Teoksessa Gray, Mel & Webb, Stephen A. (toim.) *Social work Theories and methods*, 2nd edition. Sage, London. 110–125.
- Mäntysaari, Mikko & Ylistö, Sami 2021. Työllistymistä edistävän monialaisen palvelun vaikuttavuus. Teoksessa Matthies Aila-Leena & Svenlin, Anu-Riina & Turtiainen, Kati (toim.) *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Gaudeamus Oy, Tallinna. 250–266.
- Määttä, Anne 2018. Sosiaalinen kuntoutus ja yhteensovittavan johtamisen työskentelyprosessi. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Ty-oelama_13_verkko.pdf#page=165 . Viitattu 28.1.2023.
- Nieminen, Ari 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä, kentät ja mahdollisuudet. Teoksessa Kostilainen, Harri & Nieminen Ari (toim.) *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia*. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Ty-oelama_13_verkko.pdf#page=165 . Viitattu 28.1.2023.
- Niiranen, Vuokko & Seppänen-Järvelä, Riitta & Sinkkonen, Merja & Vartiainen, Pirkko 2010. *Johtaminen sosiaalialalla*. Gaudeamus, Helsinki.
- Notkola, Veijo & Pitkänen, Sari & Tuusa, Matti & Ala-Kauhaluoma, Mika & Harkko, Jaakko & Korkeamäki, Johanna & Lehtikoinen, Tuula & Lehtoranta, Pirjo & Puumalainen, Jouni & Ehrling, Leena & Hämäläinen, Juha & Kankaanpää, Eila & Rimpelä, Matti & Vornanen, Riitta 2013. Nuorten syrjäytyminen - Tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkasteluvaliokunnan julkaisu 1/2013. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/trvj_1+2013.pdf . Viitattu 28.1.2023.
- Närhi, Kati 2003. Sosiaalityöntekijät paikallisen tason vaikuttajina. Teoksessa Satka, Mirja & Pohjola, Anneli & Rajavaara Marketta (toim.) *Sosiaalityö ja vaikuttaminen*. Paino Kopijyvä Oy, Jyväskylä. 57–81.
- Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Rantamäki, Niina & Kannasoja, Sirpa & Ruonakangas, Santra 2022. Monitoimijainen rakenteellinen sosiaalityö. Teoksessa Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Kokkonen, Tuomo & Santalahti, Ville 2022. *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö*. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_final.pdf?sequence=7&isAllowed=y . Viitattu 6.12.2022.
- Orhanli, Eve & Ahola, Marika & Partanen, Anni 2022. ”Ensin ei ylpeyteni antanut lähteä”. Selvitys rovaniemeläisten ruoka-avunsaajien hyvinvoinnista, tuen tarpeista sekä

- palvelujärjestelmän katvealueista. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 47. <https://virtu.fi/fi/web/ekollega/julkaisut> . Viitattu 28.1.2023.
- Paavola, Jutta & Rautajoki, Arto & Pohjola, Anneli 2019. Palvelurakenteiden muutoksessa määrittävä aikuissosiaalityö. Teoksessa Pohjola, Anneli & Kemppainen, Tarja & Niskala, Asta & Peronius, Nina (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Vastapaino, Tallinna. 81–107.
- Partanen, Airi & Kurki, Marjo 2015. Päihdehoitotyön ulottuvuudet ja toimintaympäristöt. Teoksessa Partanen, Airi & Holmberg, Jan & Inkinen, Maria & Kurki, Marjo & Salo-Chydenius, Sisko 2015. Päihdehoitotyö. Sanoma Pro Oy, Helsinki. 191–216.
- Partanen, Anni & Leinonen, Jaana & Lindh, Jari 2022. Rakenteellisen sosiaalityön tietokäytännöt ja kehittämisen paikat Lapissa. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja 49. <https://virtu.fi/fi/web/ekollega/julkaisut> . Viitattu 20.9.2022.
- Passoja, Annu 2022. Mielenterveyspalvelut sakkaavat kaikilla tasoilla – Sanna Lassilan terapia alkoi kahden vuoden etsinnän jälkeen: ”Nyt suunta on hyvä” <https://yle.fi/a/74-20009256> . Uutinen julkaistu Ylen sivulla 19.12.2022. Viitattu 6.1.2023.
- Payne, Malcom 2014. Modern social work theory. 4th edition. Palgrave Macmillan.
- Perttula, Rauno 2021. Nuorten aikuisten parissa tehtävä sosiaalityö. Teoksessa Matthies, Aila-Leena & Svenlin, Anu-Riina & Turtiainen, Kati (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytöntö ja vaikuttavuus. Gaudeamus Oy, Helsinki. 83–96.
- Piirainen, Keijo 2022. Osaamisella kohti hyvinvointia. Rakenteellisen sosiaalityön opas. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/784052/DIAK_TY-OELAMA_29_TAITTO_web.pdf?sequence=2&isAllowed=y . Viitattu 16.2.2023.
- Piirainen, Keijo 2022. Rakenteellinen sosiaalityö muutosvoimana. Teoksessa Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Kokkonen, Tuomo & Santalahti, Ville 2022. Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_final.pdf?sequence=7&isAllowed=y . Viitattu 8.12.2022.
- Pohjola, Anneli 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Saari, Erkki & Viinämäki, Leena (toim.). Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki. 11–30.
- Pohjola, Anneli 2011. Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Pohjola, Anneli & Särkelä, Riitta (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Fram, Vaasa.
- Pohjola, Anneli 2014. Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. 2. painos. United Press Global, 16–36.
- Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana 2014. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. 2. painos. United Press Global, 281–294.
- ProSos. Uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa -hanke. <https://www.prosos.fi/tietoahankkeesta/> Viitattu 3.10.2022.
- Puusa, Anu 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2020 (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy, Tallinna. 145–156.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2020. Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2020 (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy, Tallinna. 75–85.
- Ranta, Johanna & Kuusisto, Katja 2022. Julkinen keskustelu suomalaisen päihdepalvelujärjestelmän puutteista – Analyysi mielipidekirjoitusten retoriikasta vuosina 2019–2021.

- Teoksessa Jokinen, Arja & Raitakari, Suvi & Ranta, Johanna (toim.) Sosiaalityö yhteiskunnan marginaaleissa. Konstruktionistisia jäsennyksiä. Vastapaino, Tampere. 301–342.
- Rantamäki, Niina & Matthies, Aila-Leena 2022. Kansalaiset ja asiakkaat rakenteellisen sosiaalityön monitoimijaisen toimijaverkoston osana. Teoksessa Liukko, Eeva & Muuri-
nen, Heidi & Kokkonen, Tuomo & Santalahti, Ville 2022. Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143940/RAP2022_001_WEB_final.pdf?sequence=7&isAllowed=y . Viitattu 8.12.2022.
- Romakkaniemi, Marjo & Lindh, Jari & Laitinen, Merja 2018. Nuorten aikuisten osallisuus ja sosiaalinen kuntoutus Lapissa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 147, 2018. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/232086/Tutkimuksia147.pdf?sequence=1&isAllowed=y> . Viitattu 5.3.2023.
- Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Ylänne, Leila & Paavilainen, Eija 2011. Tutkimuksen voimasanat. WSOYpro Oy, Helsinki.
- Saikkonen, Paula & Blomgren, Sanna & Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna 2015. Poistaako sosiaalityö huono-osaisuutta? https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126773/TutkJulk_89_net_0.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 4.10.2022.
- Salo, Paula & Rantonen, Otso & Aalto, Ville & Oksanen, Tuula & Vahtera, Jussi & Junnonen, Sanna-Riitta & Baldschun, Andreas & Väisänen, Raija & Mönkkönen, Kaarina & Hämäläinen, Juha 2016. Sosiaalityöntekijöiden hyvinvointi. Sosiaalityön kuormittavuus, voimavaratekijät ja sosiaalityöntekijöiden mielenterveys. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131353/Sosiaality%C3%B6ntekij%C3%B6iden%20hyvinvointi.pdf?sequence=1&isAllowed=y> . Viitattu 16.2.2023.
- Satka, Mirja & Pohjola, Anneli & Rajavaara Marketta 2003. Vaikuttamisen vaihtuvat tulokset. Teoksessa Satka, Mirja & Pohjola, Anneli & Rajavaara Marketta (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Paino Kopijyvä Oy, Jyväskylä. 7–29.
- Sauli, Hannele & Simpura, Jussi 2004. Auttaako indikaattoriaalto tietotulvassa? Hyvinvointitarkastus. Tilastollinen aikakauslehti 1, 2–5. https://www.stat.fi/tup/hyvinvointitarkastus/hyv_041_sauli.pdf Viitattu 3.10.2022.
- Sirkka, Katriina 2014. Sosiaalityön rakenteellinen asiantuntijuus. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. 2. painos. United Press Global, 118–135.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Mielenterveyden hoito. <https://stm.fi/mielenterveyspalvelut> . Viitattu 6.1.2023.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Päihde- ja riippuvuuspalvelut. <https://stm.fi/paihdepalvelut> . Viitattu 10.2.2023.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Rakenteellinen sosiaalityö. <https://stm.fi/rakenteellinen-sosiaalityo> . Viitattu 5.9.2022.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. Arviomuistio: mielenterveyslain ja päihdehuoltolain palvelut. <https://stm.fi/documents/1271139/1977545/Arviomuistio+mielenterveyslain+ja+p%C3%A4ihdehuoltolain+palvelut.pdf/22c2f719-e424-4c80-81fa-6caf7c9e2d7e> . Viitattu 10.2.2023.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2017. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf . Viitattu 27.12.2022.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2022. Mielenterveys- ja päihdelainsäädäntöä uudistetaan. <https://stm.fi/-/mielenterveys-ja-paihdelainsaadantoa-uudistetaan> . Viitattu 31.1.2023.

- Sosiaali- ja terveysministeriön asetus opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoidosta eräillä lääkkeillä 33/2008 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2008/20080033> Viitattu 10.2.2023.
- THL 2022. Tiedosta arviointiin – tavoitteena paremmat palvelut. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen Lapin hyvinvointialueella. Päätöksen tueksi 19/2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146017/URN_ISBN_978-952-343-954-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y . Viitattu 28.2.2023.
- Tiitinen, Laura 2018. Sosiaalialan mediavaikuttaminen hiljaisuuden kulttuurin murtajana? Yhteiskuntapolitiikka 83 (2018):2. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136256/YP1802_Tiitinen.pdf?sequence=2&isAllowed=y . Viitattu 11.1.2023.
- Tiitinen, Laura 2019. Kamppailu sananvapaudesta. Sosiaalialan ammattilaisen toiminta ja valtasuhteet mediavaikuttamisen kentällä. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63711/Tiitinen.Laura.Acta%20electronica%20Universitatis%20Lapponensis%20259.pdf?sequence=17&isAllowed=y> . Viitattu 9.2.2023.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Tuominen, Tuula 2021. Arjen toimijuus aikuissosiaalityön nuorilla miesasiakkailta. Teoksessa Matthies, Aila-Leena & Svenlin, Anu-Riina & Turtiainen, Kati (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Gaudeamus Oy, Helsinki. 97–114.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf . Viitattu 9.11.2022.
- Uusikylä, Petri & Laine, Jyrki 2021. Palvelulabyrintista asiakkaan tarpeisiin. Suomalaisen päihdehuollon nykytilan systeeminen tarkastelu. https://myllyhoitoyhdistys.fi/wp/wp-content/uploads/2021/01/Selvitys_Palvelulabyrintista-asiakkaan-tarpeisiin-Suomalaisen-paihdehuollon-nykytilan-systeeminen-tarkastelu-2020.pdf . Viitattu 10.2.2023.
- Valtioneuvosto. Lappi. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75308/11%20Lappi.pdf> . Viitattu 27.1.2023.
- Valvira.fi. Asiakastietolain mukaiset sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmät. <https://www.valvira.fi/terveydenhuolto/sosiaali-ja-terveydenhuollon-tietojarjestelmat> . Viitattu 12.2.2023.
- Valtioneuvosto 2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 4.10.2022.
- Vesa, Suvi & Santalahti, Ville & Nieminen, Ville & Nikunlaakso, Risto 2020. Sosiaalinen hyvinvointi ja sen tiedolla johtaminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta 28/2020. Näkökulmia ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja poliittisen päätöksenteon tueksi. <https://tietokayttoon.fi/documents/113169639/113170760/28-2020-Sosiaalinen+hyvinvointi+ja+sen+tiedolla+johtaminen.pdf/0dad67cb-a0fe-4549-5e7d-f220eb4b58d1/28-2020-Sosiaalinen+hyvinvointi+ja+sen+tiedolla+johtaminen.pdf?version=1.0&t=1606460074556> . Viitattu 11.1.2023.
- Virta, Maarit & Koponen, Veera 2019: Kehitykselliset neuropsykiatriset häiriöt. Teoksessa Jehkonen, Mervi & Saunamäki, Tiia & Hokkanen, Laura (toim.): Kliininen neuropsykologia. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki, 362–378.
- Vorma, Helena & Rotko, Tuulia & Larivaara, Meri & Kosloff, Anu 2020. Kansallinen mielen-terveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:6. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162053/STM_2020_6.pdf?sequence=4&isAllowed=y . Viitattu 3.1.2023.

Ympäristöministeriö 2020. Yhteistyöohjelma asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä. https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Yhteistyöohjelma_asunnottomuuden_puolittamiseksi-13CB1FE8_D0BA_405B_B1A7_63C9B2A40371-156666.pdf/f674e6e5-de8d-d7c7-5ab4-345e528fe6ca/Yhteistyöohjelma_asunnottomuuden_puolittamiseksi-13CB1FE8_D0BA_405B_B1A7_63C9B2A40371-156666.pdf?t=1603259589356 . Viitattu 4.12.2022.

Lait

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (784/2021)

Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 935/2022

Mielenterveyslaki 14.12.1990/1116

Sosiaalihuoltolaki 710/1982

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301